

Det er aldrig for sent

– om undervisning af unge sent ankomne i ungdomsskolen

“Hvis jeg var god til dansk, ville jeg hellere

“Jeg ønsker et job i min fremtid, og jeg håber

“Jeg håber, jeg får en god uddannelse

Det er aldrig for sent

**– om undervisning af unge sent
ankomne i ungdomsskolen**

Det er aldrig for sent

- om undervisning af unge sent ankomne i ungdomsskolen

Publikationen indgår i Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie som nr. 6 - 2004 og under temaet *rummelighed i uddannelsessystemet*

Ophavsret: De enkelte artikelforfattere og Undervisningsministeriet

Forfatter: Navn på artikelforfatterne fremgår af den enkelte artikel

Artikelredaktion: Pæd.kons. Kitte Søndergaard Kristensen, JCVU, pæd.kons. Lis Johansen, US-centret, pæd.kons. Tina Fehrmann og studenterne Kristine Jensen og Rikke Hesselund, UVM
Serieredaktion og produktion: Werner Hedegaard

Grafisk tilrettelægger: Schwander Kommunikation

Fotos: Ulla Rose Andersen

Omslag: Schwander Kommunikation

1. udgave, 1. oplag, august 2004: 2.800 stk.

ISBN 87-603-1903-8

ISBN (WWW) 87-603-1905-4

ISSN 1399-2279

Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie (Online) ISSN 1399-7386

Internetadresse: pub.uvm.dk/2004/aldrigforsent

Udgivet af Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen, Område for grundskolen og folkeoplysning

Bestilles (UVM 5-454) hos:
Undervisningsministeriets forlag
Strandgade 100 D
1401 København K
E-mail: forlag@uvm.dk
Fax nr. 3392 5219
Tlf. nr. 3392 5220

eller hos boghandlere

Prepress: Sangill Grafisk Produktion
Trykt på papir, der er ISO 14001 godkendt og med vegetabiliske farver
Trykt af Sangill Grafisk Produktion, miljøcertificeret

Printed in Denmark 2004

Forord

Når vi benytter udtrykket “sent ankomne unge”, tænker vi på flygtninge/indvandrere, der kommer til Danmark som unge mennesker, det vil sige fra 14-årsalderen eller senere. Disse unge står i en særlig situation. De kan på grund af deres sene ankomst til Danmark have vanskeligt ved at nå at erhverve de kompetencer, der almindeligvis forventes for at kunne påbegynde en ungdomsuddannelse på lige fod med andre unge. Og de sent ankomne unge er frem for alt unge, som gennemgår en stor personlig udvikling og har behov for at være knyttet til jævnaldrende.

Hidtil har unge sent ankomne over 18 år med behov for en grundlæggende undervisning i dansk som andetsprog modtaget undervisning på et af landets mange sprogcentre i henhold til danskundervisningsloven for voksne. Undervisningen her kan for mange være en glimrende overgang til senere at påbegynde en ungdomsuddannelse og/eller få adgang til arbejdsmarkedet.

Der er imidlertid nogle unge sent ankomne tosprogede i alderen 18 til 25 år, som vil profitere mere af at få samme tilbud om danskundervisning i ungdomsskolen, hvor en ungeprofil i højere grad kan tilgodeses.

Med den ændring af lovgivningen, der trådte i kraft den 1. januar 2003, er der nu åbnet for, at de sent ankomne unge kan undervises i ungdomsskolerne, indtil de er 25 år gamle. Det betyder, at der gives mulighed for, at de unge tilegner sig de fornødne dansksproglige og faglige færdigheder i et ungemiljø.

Med artikelsamlingen “Det er aldrig for sent” ønsker ministeriet at videregive erfaringer fra ungdomsskoler, der har etableret undervisning for sent ankomne unge tosprogede.

Det er ministeriets håb, at erfaringerne kan inspirere andre i det videre arbejde med at etablere et undervisningstilbud, der imødekommer de sent ankomne unge tosprogedes forudsætninger og behov.

Ministeriet retter en varm tak til alle bidragsyderne til denne publikation.

KIM MØRCH JAKOBSEN

Uddannelsesdirektør

Område for grundskolen og folkeoplysning

Juni 2004

Indhold

- 3 Forord
- 7 Indledning
- 11 Sent ankomne tosprogede – et portræt af en blandet gruppe!
Af centerleder Anne Froberg, Ungdommens Uddannelsesvejledning – Aalborg
- 21 Dansk som andetsprog – et fagområde også i ungdomsskolen
Af lektor ph.d. Karen Lund, Danmarks Pædagogiske Universitet
- 33 Helsingørmodellen – de Internationale Ungdomsklasser på Helsingør
Ungdomsskole
Af konsulent for tosprogede børn og unge Inga Nielsen, Helsingør Ungdomsskole
- 45 “Sproggangen” ved Holstebro kommunale Ungdomsskole
*Af skolekonsulent for tosprogede børn ved Holstebro kommune Birthe Smith,
ungdomsskoleinspektør Lars Rudolf og lærer Birgit Kepler Bentzen*
- 59 PULS – Personlig Udvikling Læring Socialisering, Kolding Nord
Ungdomsskole
*Af ungdomsskoleinspektør P.V. Hansen og souschef Christine Rasmussen, Kolding
Nord Ungdomsskole*

- 71 Multiskolen, Hedensted og Juelsminde
Af Connie Hadberg, leder af Multiskolen, Hedensted Ungdomsskole
- 81 Undervisning af sent ankomne flygtninge og indvandrere i Lyngby-Taarbæk
Kommunes Ungdomsskole
*Af ungdomsskoleinspektør Torben Nellemose, Lyngby-Taarbæk Kommunes
Ungdomsskole*
- 89 Den koordinerede integrationsindsats for tosprogede unge i Aalborg
Af afdelingsleder Vivi Kirch, Aalborg Ungdomsskole
- 99 Risingprojektet
*Af undervisere ved projektet Randi Kleist, Tanja Møller og Sisi Buch samt
afdelingsleder Claus Voetmann*
- 111 Hvad kan vi lære af det – og hvad så?
Af Udviklingschef Gitte Miller Balslev, US-centret
- 119 Litteratur

Indledning

Denne publikation om undervisning af sent ankomne tosprogede unge i de kommunale ungdomsskoler er udgivet med det formål at vejlede og give inspiration til undervisningen af unge udlændinge i ungdomsskolen.

Ungdomsskoletilbuddet har i en årrække blandt andet omfattet særligt tilrettelagt undervisning for unge indvandrere mellem 14 og 18 år¹ i dansk sprog, dansk kultur og danske samfundsforhold.

Baggrunden for nærværende publikation er, at de kommunale ungdomsskoler ved ændringen af ungdomsskoleloven, der trådte i kraft 1. januar 2003², fik mulighed for at tilbyde undervisning i dansk for udlændinge mellem 18 og 25 år, hvis kommunalbestyrelsen beslutter dette.

Hensigten med ændringen er, at også unge udlændinge over 18 år skal have mulighed for at lære dansk i et ungemiljø og være sammen med jævnaldrende og derved få indblik i danske unges leveforhold og vilkår.

Ud over behovet for undervisning i dansk sprog og danske kultur- og samfundsforhold har de unge udlændinge individuelle behov for tilegnelse af almene, grundlæggende

1. Jf. § 3, stk. 1, nr. 4 i ungdomsskoleloven.

2. Lov nr. 1043 af 17. december 2002, der indsatte § 3, stk. 2, nr. 4.

kundskaber. Undervisningstilbuddet for de sent ankomne i dansk som andetsprog vil sammen med ungdomsskolens almindelige tilbud kunne give de unge et fleksibelt og individuelt tilrettelagt undervisningstilbud, som kan sikre de kompetencer, der gør det muligt for den enkelte unge på længere sigt at påbegynde en ungdomsuddannelse.

Flere ungdomsskoler har allerede i dag etableret sådanne undervisningstilbud for sent ankomne over 14 år, heriblandt også tilbud for de over 18-årige. Deres erfaringer videregives i denne publikation til gensidig inspiration i arbejdet med at etablere et undervisningsforløb, som modsvarer de sent ankomne unges behov og forudsætninger. Erfaringerne rummer blandt andet eksempler på tværkommunalt samarbejde, som kan være hensigtsmæssigt for kommuner, der har ganske få unge i denne målgruppe.

“Det er aldrig for sent” indledes med en beskrivelse – et portræt – af sent ankomne unge i al deres forskellighed med fokus på barrierer og muligheder for et godt skole- og uddannelsesforløb. Herefter følger en artikel om undervisning i dansk som andetsprog – om andetsprogstilegnelse, andetsprogsdidaktik/-pædagogik og lærer kvalifikationer. Derudover består publikationen af bidrag fra syv kommunale ungdomsskoler, som allerede gør en indsats. De giver hver deres bud på, hvordan undervisnings- og integrationsopgaven kan gribes an. Skolerne er udvalgt, så de repræsenterer hele landet, både små og store kommuner. Blandt disse har nogle af skolerne allerede erfaring med undervisning af de 18-25-årige. Alle skoler er blevet bedt om at beskrive, hvordan de tilrettelægger undervisningen pædagogisk og organisatorisk, og trods forskelle kommunerne imellem, viser der sig mange fælles overvejelser om f.eks. visitering, niveaudeling og vejledningsindsatsen både under og efter skoleforløbet. Hver skole har også beskrevet et eller flere områder, hvor de har særlig fokus eller gør en særlig indsats.

Artiklen om de Internationale Ungdomsklasser på Helsingør Ungdomsskole fokuserer på samarbejde, både det brede tværkommunale og samarbejdet med andre skoleformer. På “Sproggangen” ved Holstebro Kommunale Ungdomsskole har dansk som andetsprog i dansk og andre fag en central placering, hvilket der bl.a. gøres rede for i artiklen derfra. På Kolding Nord Ungdomsskole er der stor opmærksomhed på forældresamarbejdet, ligesom skolen gør et stort opsøgende arbejde i forbindelse med undervisnings- og integrationsforløbet. I artiklen fra Multiskolen, som er opstået i et samarbejde mellem

Hedensted og Juelsminde kommuner, beskrives bl.a. de fordele, det giver, når to mindre kommuner driver skole på tværs af kommunegrænser. Lyngby-Taarbæk Kommunes Ungdomsskole har et særligt fokus på traumatiserede unge, for hvem en "omsorgsmedarbejder" spiller en afgørende rolle. Fra Aalborg Ungdomsskole er der bl.a. en udførlig beskrivelse af de mange differentieringsmuligheder, der gør det muligt at tilrettelægge en undervisning ud fra den enkelte elevs personlige og faglige forudsætninger. Det sidste bidrag fra ungdomsskolerne er en artikel fra medarbejdere ved Risingprojektet i Odense, der bl.a. har fokus på pigeidræt og ud-af-huset aktiviteter.

Publikationen slutter med et kapitel, der sætter ungdomsskolernes undervisningsopgave ind i en større integrationsammenhæng og giver et bud på den videre udvikling.

“Udlændinge over 18 år skal have mulighed for at lære dansk i et ungemiljø og være sammen med jævnaldrende og derved få indblik i danske unges leveforhold og vilkår.”

Det er aldrig for sent

“Generelt kan man tale om, at de unge står i et dilemma mellem krav og normer fra det danske samfund og danske unge på den ene side og krav og normer fra forældrene og familien på den anden side.”

Sent ankomne tosprogede – et portræt af en blandet gruppe!

Af centerleder Anne Froberg,
Ungdommens Uddannelsesvejledning – Aalborg

For alle børn og unge er det et alvorligt brud i opvæksten at flytte eller – ikke mindst – flygte fra kammerater, interesser, familie og skole. For dem er flytninger aldrig frivillige, men bestemt af andre (voksne).

Det allervigtigste at huske, når man taler om sent ankomne tosprogede, er, at det er en uhyre blandet gruppe. Dels naturligvis i alder, dels i forhold til forudgående livs- og uddannelsesmæssige vilkår. Lad os se på et par typiske profiler:

Et lille portræt

Axmed fra Somalia kom til Danmark uden forudgående skolegang som 13-årig og har gået to år i en modtagelsesklasse på en kommunal folkeskole. Herefter har han – som 15-årig – gået i en 8. klasse på en anden af kommunens skoler. Midt i 9. klasse begynder han at pjække fra skole. Han har mange jævnaldrende venner i byen, lytter til hip-hop musik og klæder sig som mange andre unge i store bukser og omvendt kasket. I fritiden har han det smadder sjovt rundt om i det lokale ungdomsmiljø og hans danske ungdomssprog er særdeles hurtigtgående og friskt. Men skolemæssigt går det slet ikke. Klasselærer og skolevejleder er begyndt at tale om at finde et andet tilbud til Axmed, før det går helt galt, og han bare dropper ud.

Axmeds for tiden bedste ven er **Ali**, som lige er kommet til byen. Ali er 18 år, han har gået i skole i Irak og har en eksamen svarende til en dansk studentereksamen. Axmed

er i gang med at vise Ali rundt i byens ungdomsliv, men Ali er mere optaget af, hvornår han kan komme på universitetet. Han vil nemlig være kemiingeniør.

Ali taler ikke meget dansk endnu. Han er alene med sin mor og fire yngre søskende, som er begyndt i modtagelsesklasse. Hans sagsbehandler kan ikke forstå hans ønske om at komme på universitetet, da han jo ikke taler dansk, det må han lære først. Ingen spørger til eller undersøger, hvad Ali kan i andre fag (kemi, fysik, sprog, etc.). I det hele taget er det vanskeligt at finde et relevant undervisningstilbud til Ali, så det venter han stadig på.

Ali og Axmed møder ofte **Rana** fra Libanon og hendes veninder: **Leyla**, som er fra Tyrkiet, og **Gunvor**, som er islænding. De tre piger kender hinanden fra folkeskolen, hvor Rana har gået i en almindelig klasse, siden hun kom til Danmark som 9-årig, og hvor hun senere kom til at gå i klasse med de andre to. Leyla kom fra modtagelsesklasse i 7. klasse, og Gunvor kom direkte fra Island i 8. klasse. Nu er de henholdsvis 16 (Rana), 18 (Leyla) og 17 (Gunvor) år gamle.

De tre piger er meget sammen, selvom de er meget forskellige. De har det til fælles, at de er mere forskellige fra deres fælles klassekammerater end fra hinanden: Alle tre har de dansk som deres andetsprog, de er ankommet til klassen inde i skoleforløbet, de har en anden kulturel virkelighed end de fleste andre elever osv. Indimellem føler de sig alle tre udenfor både i undervisningen og i klassens sociale (lidt småbarnlige) fællesskab. Men der er også punkter, hvor de slet ikke ligner hinanden.

Rana taler et flydende og hurtigt dansk. Hun har ingen accent og mestrer hele den aldersbestemte jargon. Til gengæld klarer hun sig jævnt dårligt i skolens fag. Hun har aldrig været god til de matematisk-naturvidenskabelige fag, og hun forstår stadig ikke spørgsmålene i matematik- og fysikopgaverne. Sprog er hun heller ikke særlig god til. Skolen har valgt at nedprioritere hendes deltagelse i engelsk- og tyskundervisning til fordel for "mere dansk". Og modersmålet – arabisk – kan hun hverken læse eller skrive, da hun er blevet frarådet at bruge tid på modersmålsundervisning. Faktisk mener de fleste vist, at Rana er lidt mindre kvik end gennemsnittet, og at det at lære at TALE dansk har været godt nok for hende. Familien er imidlertid ret tilfreds med Rana.

Forældrene har aldrig fået klager over hende og tror, at hun klarer sig på lige fod med de andre elever. Forældrene selv har ingen uddannelse og intet arbejde. Rana er i øvrigt forlovet og skal giftes, når hun fylder 18 år.

Leyla taler – ligesom Axmed – dansk med accent. Hun arbejder målrettet med at lære forskelle mellem talesprog og skriftsprog, men må ofte give op over for faglige tekster i 9. klasse. Hun har haft fem års skolegang i Tyrkiet og læser og skriver tyrkisk. Hendes familie kommer fra landet, og forældrene har kun syv års skolegang og ingen egentlig uddannelse. De har en lille kiosk og ønsker, at Leyla kommer på handelsskolen.

Gunvor har lært noget dansk i Island, og hun kæmper hårdt for at følge med i skolens fag. Hun har haft de samme fag og også mange af de samme temaer tidligere, og dette samt flittig brug af ordbog hjælper hende til at klare sig i undervisningen. Hendes forældre arbejder på universitetet, hvor de henholdsvis forsker og underviser.

De sent ankomne – en blandet gruppe

Hvornår er man sent ankommen? At komme til et fremmed land, sprog, skole etc. kan jo føles vældigt “for sent”, også når man er otte-ni år, og de andre i samme alder er i fuld gang med at læse og skrive.

I den faglige debat bruger man oftest begrebet “sent ankomne” om børn/unge, der kommer til Danmark i en alder over 13-14 år. Det skyldes den erfaring, at unge, der ankommer i den alder, har (særligt) vanskeligt ved at få det tilstrækkelige udbytte af den folkeskoleundervisning, de eventuelt kan nå at få, før de bliver for gamle til, at de kan indgå i en ordinær ungdomsuddannelse som 16-17-årige.

Der er naturligvis forskel på at starte forfra på et nyt skole- og uddannelsesforløb som 13-årig og som 18-19-årig. Men, om det bliver en succes, afhænger i endnu højere grad af de forudsætninger, de unge ankommer med. Det aldersmæssige aspekt vurderes ofte forkeret. Mange tror, at hvis man “når” at ankomme før undervisningspligtens ophør, så kan man “bare” gå i folkeskolen og derfra – måske et år forsinket – direkte ud i ung-

domsuddannelse. Men netop denne gruppe er sprogligt, fagligt og socialt ikke parate til at indgå direkte i folkeskolens ordinære undervisning. Denne aldersgruppe har ofte en afbrudt skolegang og meget lidt undervisning bag sig (fx Rana, Axmed og Leyla). De yngste sent ankomne (Leyla og Axmed) kan ikke umiddelbart undervises sammen med jævnaldrende danske elever. Derfor er "særlige tilbud" (modtagelsesklasser eller særlige hold) ofte nødvendige, men kan være uforståelige og skuffende for den enkelte unge og dennes forældre.

Afhængig af ankomsttidspunktet kan en del af de unge i aldersgruppen opnå at fungere tilfredsstillende i folkeskolens tilbud, som ofte er en beskyttet verden, hvor tolerancen over for sent ankomne er høj. Ved overgang til ungdomsuddannelse viser det sig dog ofte, at gruppen ikke kan leve op til kravene her.

Det er denne gruppe, der har størst frafald inden for ungdomsuddannelserne, idet de ofte er for dårligt forberedte til disse uddannelser. Der er derfor brug for særlige tilbud til denne gruppe unge. Enten "oven på" en eventuel integration i folkeskolen (for de yngste) eller i et ungdomsmiljø uden for folkeskolen. Netop behovet for kontakt med jævnaldrende er for denne aldersgruppe et vigtigt behov – herunder behovet for ikke at være "anderledes".

For gruppen af ældre sent ankomne – de 18-25-årige fx Ali – er det vigtigt at skelne mellem de unge, der har en udpræget voksenprofil, som betyder, at de kan profitere af voksentilbud, og den gruppe (den største) af unge, som har en egentlig ungeprofil. De sidstnævnte har brug for et tilbud, som tager et ungdomspædagogisk udgangspunkt, og som kan give denne gruppe en grundig undervisning, der kombinerer sprog, fag og sociale færdigheder.

At have en ungeprofil betyder, at:

- man opfatter og opfører sig som en ung, der er i gang med at forberede sig til voksenlivet, blandt andet gennem uddannelse,
- man har brug for social og undervisningsmæssig kontakt med jævnaldrende,
- man har brug for et netværk af voksne, man kan stole på, og som kan vejlede en.

Barrierer i forhold til uddannelse og arbejde

Når uddannelse og arbejde ikke lykkes for de sent ankomne tosprogede, kan der være mange mulige årsager. Barriererne ligger typisk i et eller flere af følgende områder:

- De unges situation, forudsætninger, oplevelser og behov.
- De unges sociale situation, herunder forældres/families forventninger, muligheder og begrænsninger.
- Barrierer indbygget i “systemet” – samfund, uddannelse og lovgivning.

De unges situation, forudsætninger, oplevelser og behov

Gruppen af sent ankomne unge er meget komplekst sammensat – fra unge med lang skolegang og klare fremtidsplaner, solidt netværk, gode rollemodeller og “ordnede forhold” til unge uden eller med meget lidt skolegang, uden netværk (fx uledsagede), med omtumlet flugtoplevelse, uden forestillinger om fremtid/uddannelse – og så alle tænkelige variationer herimellem.

Generelt kan man tale om, at de unge står i et dilemma mellem krav og normer fra det danske samfund og danske unge på den ene side og krav og normer fra forældrene og familien på den anden side. En del af disse dilemmaer skyldes urealistiske forestillinger, som kommer af manglende reel viden. En del unge har eksempelvis en forestilling om, at danske unge har ubegrænset frihed i forhold til hjemkomsttidspunkter, og at de har mange goder i forhold til tøj, penge, fritidsaktiviteter mv.

Mange unge har svært ved at tilegne sig normer for adfærd i de grupper, de er i. Ofte fordi sådanne normer ikke italesættes, og de unge derfor er overladt til at kopiere det, de tror, de ser andre gøre.

De unge føler sig ofte alene – smidt ud på dybt vand i et system, de ikke kan overskue. De unge oplever, at forskellige instanser giver forskellige meldinger eller er decideret uenige, hvilket medfører, at de ikke føler, at der er nogen, der reelt hjælper dem eller

lytter til dem. Skolegang og undervisning kan være svært at klare for mange unge. Især for de unge med ingen eller kort skolegang med sig i bagagen. Disse unge har samtidig svært ved at erkende omfanget af deres vanskeligheder.

Ofte er de unge udsat for en generel nedvurdering og oplever få eller ingen synlige forventninger. Unge med lang skolegang bag sig oplever, at de vurderes alene på deres manglende danskfærdigheder og ikke på deres faktiske faglige kunnen.

De unges vanskeligheder i uddannelsessystemet er såvel sproglige som faglige og sociale. De er generelt særdeles motiverede for at modtage undervisning, men har brug for synlige perspektiver og mål. De unge har brug for – men ofte svært ved at finde – rollemodeller og vejledere, både blandt jævnaldrende og blandt voksne.

De unge er *meget* mobile. Hvis deres behov ikke tilfredsstilles, pendler de videre, hvilket ofte fører til opgivelse, frafald og lavt selvværd. Derudover er de unge først og fremmest unge – det vil sige, at de har travlt – travlt med at lære noget, at blive færdige, at opleve og at knytte kontakter. Dette medfører en meget stor utålmodighed – og måske en tilbøjelighed til at opgive, hvis den tilbudte indsats “går for langsomt” eller ikke synes at hjælpe.

De unges sociale situation, herunder forældres/families forventninger, muligheder og begrænsninger

De unges familiemæssige situation er naturligvis meget varieret. Forældrene til de unge, som har lang skolegang, og som ofte også selv har det, er chokerede over, at de unge skal “starte forfra” med så mange ting. De forældre, som ikke selv har nogen uddannelse, har ofte ingen kendskab til, hvordan de skal vejlede deres børn/unge. Til gengæld har de ofte (urealistisk) høje forventninger til de unges uddannelse.

Forældrene har ofte urealistiske forestillinger om, hvordan “dansk børneopdragelse” og undervisning fungerer og mangler viden herom. Mange tror, at børn og unge i Danmark har ubegrænset frihed i forhold til hjemkomsttidspunkter, pligter, alkohol,

stoffer, seksuel omgang og adfærd generelt. Desuden har de manglende kendskab til, hvordan det danske ungdoms-fritidsliv fungerer – herunder til de reelle farer og muligheder i danske ungdomskulturer.

Derudover frygter mange forældre, at deres børn fjerner sig sprogligt, kulturelt, moralsk og religiøst fra familien, ligesom de frygter at miste deres børns respekt. Der kan opstå problemer, når de unge “overhaler” deres forældre sprogligt, det kan få forældrene til at reagere med opgivethed over for de unge eller med restriktive forbud og en søgen tilbage i nationale og religiøse forklaringer, hvorved de prøver at fastholde/genskabe en tidligere verden, som de husker den. I det hele taget mangler mange forældre nogle redskaber (viden etc.) til at vejlede deres unge.

Barrierer indbygget i “systemet” – samfund, uddannelse og lovgivning

Alle i en bestemt aldersgruppe modtages og undervises som udgangspunkt “ens” – og ofte sådan, at der er bestemte forløb og intervaller, man skal gennemløbe, som ikke nødvendigvis passer til disse unge. Selv i “særlige tilbud” er der en tendens til en uhensigtsmæssig fastholdelse i tilbuddet. Der er en tendens til, at (sent ankomne) tosprogede unge “behandles” som om, de var svage, utilpassede og dårligt fungerende unge.

Vejledningsindsatsen er de fleste steder ikke “andetsprogsfaglig” nok – hverken i indhold eller form. Vejledningen er oftest individuel og byggende på “hvad har du selv lyst til” uden at sikre, at den unge har den nødvendige viden om muligheder og begrænsninger i forhold til uddannelse og arbejde, ligesom de unges eventuelle familiemæssige netværk ikke altid tages alvorligt og inddrages i vejledningen. Der er i det hele taget få tilbud, der bevidst kombinerer viden om ungdomskultur og -pædagogik med andetsprogsfaglig viden hos medarbejdere og ledere. Krav til indhold og form fra ét system til et andet er sjældent synlige og gennemskuelige, hvilket betyder, at de unge ikke kan overskue, hvad de skal kunne for at komme videre. Systemerne er meget “kasseopdelte” – fx mellem prøvesystemer for under og over 18-årige, mellem

ungdomsuddannelser indbyrdes, mellem sprogundervisning og anden uddannelse etc., og der mangler støtte i overgangen mellem “systemerne”.

Hvad er der brug for?

De sent ankomne unge har brug for *undervisning, vejledning, overskuelighed og perspektiv*. For at give dem det, er det nødvendigt, at der i og imellem tilbuddene er *tydelig målformulering, sammenhæng, tværfagligt, tværsektorielt og tværkommunalt samarbejde*. *Samtidig er der brug for et klart overblik over de eksisterende tilbud.*

Fagligt pædagogisk er det nødvendigt at satse såvel *ungdomspædagogisk som andetsprogpædagogisk*.

Referencer

Undervisning af 16-25-årige flygtninge og indvandrere – en undersøgelse af særlige tilbud. uc2 og UVI. December 1998

Børn, unge, adfærd og opdragelse – en rapport fra somalisk-dansk kontaktudvalg. Aalborg Kommune. December 1998

Regeringens initiativer over for utilpassede unge. Indenrigsministeriet. November 1999

Baggrundsrapport vedrørende sent ankomne unge. Aalborg Kommune. 1999

Rapport om Kommunernes erfaringer med utilpassede unge. Den Sociale Ankestyrelse. Oktober 2000

Profilen, Det gode kulturmøde: Unge. Kulturministeriet. Juni 2001

“Min drøm er, at jeg får et godt job og bliver ingeniør, får en god løn og fortsætter med livet. Jeg haft også en anden drøm. En gang drømte jeg om at gå i gymnasiet og blive skolelærer, men det bliver for svært.”

(dreng, 17 år, Somalia)

“I min fremtid vil jeg være sygeplejerske for at hjælpe mennesker. For eksempel når jeg skal til mit eget land, så skal jeg hjælpe dem. Jeg tror min drøm skal opfyldes, hvis jeg er heldig, for det er svært at få uddannelse her i Danmark, når man er en muslimsk pige.”

(pige 17, år Somalia)

Det er aldrig for sent

“Med de nyankomne, som først skal til at tage hul på dette nye sprog, skal lærerne kunne opstille mål for den første sproglige udvikling og se til, at eleverne udvikler sig sprogligt.”

Dansk som andetsprog – et fagområde også i ungdomsskolen

Af lektor ph.d. Karen Lund, Danmarks Pædagogiske Universitet

Ved en lovændring, som trådte i kraft januar 2003, er der åbnet for, at ungdomsskolerne kan udbyde undervisning i dansk som andetsprog for unge mellem 18 og 25 år på lige fod med sprogcentrene, som hidtil har varetaget undervisningen.

Det betyder en undervisning i dansk som andetsprog, der på mange områder er væsensforskellig fra den andetsprogsundervisning, ungdomsskolerne varetager i dag, og det er en undervisning, der formelt set kræver en egentlig kompetencegivende uddannelse i dansk som andetsprog. Den nye lov om danskundervisning til voksne udlændinge m.fl. fordrer en bred faglig kompetence for lærerne inden for dansk som andetsprog, bl.a. fordi der lægges vægt på et tæt samspil mellem det, der foregår i undervisningen og det, der foregår på arbejdspladser og uddannelsessteder. Undervisningen skal tage direkte afsæt i den enkelte unges kort- og langsigtede integrationsmål, og disse mål skal omsættes til fokuseret, målrettet undervisning i dansk som andetsprog. Der stilles endvidere krav om større organisatorisk fleksibilitet og om en vifte af varierede undervisningstilbud.

Det er på mange måder en god udvikling, at den undervisning, de unge mennesker skal nyde godt af, bliver så tæt forankret i og målrettet mod det, der sker ude i “den virkelige verden”.

De fornyelser, der skal ske på skolerne, kræver således organisatorisk, faglig og pædagogisk fornyelse.

Dansk som andetsprog – en livsbetingelse

Mange lærere har i en årrække gjort ihærdigt græsrodsarbejde for at få etableret en faglighed omkring dansk som andetsprog, men mht. uddannelse og efteruddannelse er det gået meget langsomt. Hverken på de gymnasiale uddannelser, på ungdomsskolerne, de tekniske skoler, handelsskolerne eller på VUC stilles der krav om formelle lærer kvalifikationer inden for dansk som andetsprog. Det er klart uheldigt, hvis man som lærer ikke får mulighed for at opkvalificere sig til at klare den særlige opgave, det er at føre unge mennesker frem til et velfungerende, nuanceret dansk, som kan stille dem lige med jævnaldrende modersmålstalende danskere.

En mulig grund til, at det ser så sløjt ud med lærernes uddannelsesbetingelser, er måske bl.a. en forestilling blandt de ansvarlige i uddannelsessystemerne om, at det at have dansk som andetsprog er noget, der kan “overstås”. Først lærer man dansk, og så er man klar til at gå videre på lige fod med de dansktalende.

Men dansk som andetsprog er ikke noget, der “går over”. Når man kommer til Danmark som ung eller voksen, er det en livsbetingelse at have dansk som andetsprog. Det samme gør sig gældende for en del af de tosprogede børn. Hver gang, man begynder i nye undervisnings- eller uddannelsessammenhænge, har man behov for en undervisning, der er særlig tilrettelagt for mennesker, der har – ikke dansk som modersmål, men dansk som andetsprog.

Med hensyn til faglig placering er der et område, der skiller sig ud: nemlig den særlige undervisning i dansk som andetsprog for voksne flygtninge og indvandrere. Fra første færd i 70'erne har det været uden for diskussion, at undervisningsopgaven var dansk som andetsprog, og at dette var en særlig opgave. Fra 1986 blev der stillet krav om et længere kompetencegivende kursus på 150 timer, og i 1999 kom dansk som andetsprog omsider på det professionelle landkort med kravet om en egentlig kompetencegivende uddannelse for lærere, der underviste voksne flygtninge og indvandrere. Denne professionalisering er det vigtigt at holde fast i, og med den nye lov er der håb om, at der kan ske en afsmittende effekt til andre uddannelsesinstitutioner – noget bl.a. ungdomsskolerne vil kunne nyde godt af.

Kernefaglige områder i dansk som andetsprog

Uddannelsen til underviser i dansk som andetsprog³ består af en fagrække, som er bygget op om de kernefaglige områder, der er centrale i al undervisning i dansk som andetsprog, uanset om målgruppen er børn, unge eller voksne. Alt afhængig af målgruppe vil man i de konkrete uddannelsesforløb sætte fokus forskelligt. Det gælder ikke mindst inden for det andetsprogspædagogiske område, hvor den pædagogiske udmøntning, der skal ske, naturligvis er afgørende forskellig, alt efter om målgruppen er børn, unge eller voksne.

I det følgende vil de fire kerneområder blive beskrevet.

Sprogbeskrivelse

Et af de centrale fagfelter inden for undervisning i dansk som andetsprog er, som navnet siger, det danske sprog. Det er dette felt, faget Sprogbeskrivelse har fokus på. For at de unge tosprogede skal kunne klare sig på lige fod med de danske unge i senere uddannelses-, arbejds- og socialliv, er det nødvendigt, at den undervisning, der tilbydes, sigter mod opbygning af en bred sproglig kompetence, både mundtligt og skriftligt. I ungdomsskolen møder man tosprogede unge, som ikke altid har haft så stor succes i folkeskolen, eller som har været en tur ude på fx tekniske skoler eller handelsskoler, men deres dansk slog ikke til. Her må lærerne være i stand til at gøre status over, hvor den enkelte er i sin sproglige udvikling, for på den baggrund at opstille realistiske langsigtede, kortsigtede og ikke mindst ultrakortsigtede sproglige udviklingsmål, som den enkelte elev kan forholde sig til.

Med de nyankomne, som først skal til at tage hul på dette nye sprog, skal lærerne kunne opstille mål for den første sproglige udvikling og se til, at eleverne udvikler sig sprogligt. Målet er, at hvert enkelt ungt menneske opnår et komplekst, flydende,

3. Uddannelsen til underviser i dansk som andetsprog for voksne og unge er en kompetencegivende uddannelse, der udbydes under lov om Åben Uddannelse. Udbyderne er Danmarks Pædagogiske Universitet i København og Århus, Københavns Universitet og Syddansk Universitet i Odense.

nuanceret og korrekt dansk, som sætter ham eller hende i stand til at fungere på dansk på lige fod med andre. Det er et omfattende mål, som jo gælder, når det nye sprog skal bruges til de samme formål, som dem man plejer at bruge sit modersmål til.

At kunne klare sig på dansk som andetsprog i den videre uddannelse, på arbejdsmarkedet og som samfundsborger indebærer, at man kan jonglere mellem forskellige sproglige delkompetencer.

1. Uden sprogets byggestene – *udtale, stavning, grammatik og ordforråd* – går det ikke, og de unge mennesker kommer ikke ret langt med et opløst, uforståeligt sprog. *Udtale* skal der arbejdes med fra dag ét, og i enhver undervisningslektion skal der sættes tid af til specifikt at arbejde med både træning af enkeltlyd og med tryk og intonation (sætningsmelodi) i ord og sætninger. En forkert udtale sætter sig hurtigt og kan være svært at rette op på senere. (Se mere herom i *Sprogforum 26*, hvor temaet er udtale). *Grammatikken* er limen, der forbinder de indholdstunge mere betydende ord, og denne lim er fx med til at afgøre, om det, man taler om, er bekendt eller ubekendt for ens samtalepartner, om det, man taler om, foregår lige nu eller i fortiden – eller om det slet ikke er sket endnu, men er planer for fremtiden; små bøjningsendelser afgør det. Grammatikken bestemmer også, hvad der er det vigtigste, i det man siger; om man spørger om noget eller informerer, om man beder om noget eller kræver; rækkefølgen man vælger at placere ordene i, afgør betydningen. Om man vælger “kan”, “vil”, “må” eller “skal” afgør, om vi skal have det hyggeligt eller være uvenner. De grammatiske valg virker afgørende ind på det budskab, man sender gennem sproget. *Ordforrådet* udvikles livet igennem – også på ens modersmål, men man gør sig næppe nogen forestilling om, hvor blokerende det er for ens deltagelse i alt, hvad der foregår i det land, man bor i, hvis ordforrådet er begrænset til et såkaldt basisordforråd. Her er det vigtigt som lærer at have indsigt i, hvordan ordforrådet organiserer sig i semantiske betydningsfelter og kategorier. Det er også vigtigt at vide at forskellige fag ud over det særlige fagsprog også består af en stor mængde ordstof, som vi som modersmålstalende slet ikke tænker på, hører med til fagsproget. Hvem tænker fx på, at ord som “firkant”, “trekant”, “hjørne”, “kant”, “linje”, “række” ikke er allemandseje fra førskoletiden? Derimod ved vi godt, at “rektangel”, “kvadrat” osv. er fagtermer. At alle fagområder ud over det fagspecifikke ordstof også er storforbruger af et gråzonesprog,

som er ukendt for dem, der ikke har dansk som modersmål, er ukendt for de fleste lærere. Og det er netop i dette gråzoneområde, at de tosprogede har deres vanskeligheder med at knække koden. Her møder de vanskeligheder, som gør det svært for dem at gøre dansk til det sprog, de får ny viden igennem. For hvert nyt fagområde den tosprogede kommer ind i, skal han eller hun i gang med at knække nye sproglige koder.

2. Med til systembyggeriet hører også, at man kan sætte mere end en sætning sammen. Som lærer har man brug for indsigt i, hvad det vil sige at have *samtale-* og *tekstkompetence*. Hvordan indleder man en samtale med ham, man sidder ved siden af? Hvor mange tomgangsfraser skal der til, inden man kommer til sagen i en telefonsamtale, og hvordan får man lukket af igen, uden at den anden føler, han får røret i øret? Hvordan får man skruet en god skriftlig fortælling sammen; hvordan ræsonnerer og argumenterer man fokuseret? Og hvorfor er det egentlig, at det er så meget sværere at skrive en argumenterende tekst end en fortællende? Man skal vide noget om teksttyper for at kunne give sine elever en undervisning, som flytter.

3. Endelig skal man vide, at det ikke er lige meget, hvordan man siger hvad til hvem. Det ved man sådan set godt fra en ganske ung alder, men det nye er, hvordan man sætter disse intrikate forskelle på sprog på dansk. Som dansktalende ved vi godt, at der kun er et svar på lærerens anmodning “vil du godt læse det næste stykke”. Det er ikke en venlig forespørgsel, men en lodret ordre pakket pænt ind. Vi ved også godt, at det er ok blot at sige “en kuglepen” eller “jeg skal have en kuglepen” i kiosken eller andre indkøbssteder, men at det absolut ikke er gangbart over for læreren eller andre, hvor rollerne ikke er afklaret på forhånd. Hvor økonomisk må man være i sin sprogbrug? Hvor meget skal det man siger, pakkes sprogligt ind? Eller skulle man måske hellere afholde sig fra sit sproglige forehavende? Disse ting har at gøre med *sprogets brugsregler* og den såkaldte *pragmatiske kompetence*. Sociale roller, social nærhed eller afstand samt magtforhold er medspillere i enhver kommunikation – mundtlig eller skriftlig – og virker afgørende ind på, hvordan man vælger at sætte det, man vil, på sprog. Et meget spændende område af sproget, som man ikke mindst i den interkulturelle kommunikation mellem sprogbrugere fra forskellige dele af verden bliver opmærksom på. I en tidligere artikel (2000) har jeg mere uddybende skrevet herom,

og om hvordan man i den interkulturelle kommunikation navigerer i risikoen for ufrivillige misforståelse.

Alle disse delkompetencer, som her er beskrevet, indgår i både mundtlig og skriftlig beherskelse af dansk. Det ganske særlige for ungdomsskolens elevgruppe er nok, at man møder en del "skæve kompetencer" hos de unge: Unge som fungerer storartet mundtligt og forstår det meste af, hvad der bliver sagt, men som har ganske utilstrækkelige skriftlige færdigheder, både hvad angår læsning og det at skrive sammenhængende tekster. Men præcis det modsatte møder man også. Dette er nok noget særligt ved ungdomsskolen, og lærerne skal være i stand til at yde målrettet pædagogisk og sproglig bistand til begge typer af elever.

Andetsprogs-pædagogik

Med kravet i den nye lov om et tæt samspil mellem undervisning i dansk som andet-sprog og uddannelse, praktik eller arbejde, skal der skabes rammer, som muliggør fleksibilitet. Nogle elever har brug for individuelt tilrettelagte forløb; andre kan arbejde sammen i mindre grupper. Der vil være behov for udvidet kapacitet i studieværkstederne, bedre computer- eller biblioteksfaciliteter osv.

Alle disse strukturelle fornyelser er nødvendige. Men hvis de ikke følges op af egentlige pædagogiske fornyelser, nytter det ikke så meget. Et studieværksted kan være nok så rigt udstyret med lækre computere, digitalkameraer osv. Men hvis computerne er fyldt med forældede grammatiske øvelsesprogrammer eller programmer, der alene træner og terper udenadslæren, så nytter det ikke noget med det nye grej. Udvikling af lærerteam; ja, men det centrale er, hvad disse team udvikler. Rent organisatoriske fornyelser bringer ikke eleverne videre i deres dansktilenelse.

På den pædagogiske front skal der eksperimenteres med projekt- og problembaserede arbejdsformer, som kan bringe den danske virkelighed ind i klasserummet, og som kan bidrage til, at eleverne kommer uden for klasserummet og eksperimenterer med deres dansk, og at de modsat bringer dansk ind i klasserummet igen, således at der hele tiden er en vekselvirkning i gang mellem læringsrummet/klassen og anvendelsesrummet, der hvor sproget bruges. Se også nærmere i Lund & Svendsen Pedersen

(2003) for en mere specifik gennemgang af, hvordan man kan arbejde projekt- og problembaseret og på bedst mulig vis bruge den store fordel, det er, at den dansksprogede virkelighed er lige uden for vinduet – klar til at danne afsæt for læringsprocessen. Det er en vigtig grundregel, at undervisningen skal være indholdsstyret. Den skal bygges op om emner, temaer og projekter, som tager afsæt i elevernes behov og erfaringsgrundlag. Klasserummet må ikke være et lukket efterligningslaboratorium, og de sproglige områder, der skal udsættes for særligt fokus i undervisningen, skal udspringe af det indhold og de emner, man arbejder med. Det sproglige arbejde må aldrig stå isoleret.

Gennem interessen for indholdet og via behovet for at forstå og at udtrykke sig om indhold og temaer, udvikler eleverne sig sprogligt og bliver opmærksomme på, hvordan man nu klarer at sætte sine kommunikative intentioner på et sprog, som ikke er ens modersmål.

Et andet vigtigt punkt i det pædagogiske arbejde er, at eleverne altid skal kunne se et konkret kommunikativt formål med det, de laver. Og her taler vi ikke om de tilpas luftige lærerdidaktiske mål, som “jeg lytter, fordi jeg gerne vil blive bedre til at forstå talt dansk”. Nej, et lytteformål må snarere være “jeg lytter og vil gerne forstå det, min samtalepartner siger, fordi jeg lige om lidt skal bruge det, jeg hører, fx fortælle eller skrive videre herom til andre”. Der skal altid være en kommunikativ grund til at tale eller lytte; der skal være et formål med at læse eller skrive, som er konkret for eleven. Heri ligger nogle vigtige kneb og greb, som sprogpædagogen har til sin rådighed i sin organisering af undervisningen, og som bevirker, at eleven bliver meget opmærksom på at aflure, hvordan man sætter forskellige sproglige og ikke-sproglige indhold på dansk sprog. Hvis det lykkes at skabe sådanne rammer for arbejdet, har man som lærer ydet en af de centrale forudsætninger for, at der sker en tilegnelse af det nye sprog.

For at man som andetsproglærer kan skabe pædagogiske fornyelser, er det nødvendigt at have muligheder for refleksioner over egen undervisningspraksis og at vide noget om forskellige teorier og metoder inden for fremmed- og andetsprogpædagogikken. Det klarer man ikke uden faglig opkvalificering og frirum til uddannelse. Ligesom eleverne har også lærerne brug for både et læringsrum, hvor de kan eksperimentere,

udvikle og få ny viden, og et anvendelsesrum i undervisningen, hvor de kan afprøve og få nye impulser, der kan bringes ind i læringsrummet til refleksion.

Sprogtilegnelse

Både i forhold til den sproglige opgave med dansk som andetsprog og den sprogpedagogiske opgave har man som lærer brug for indsigt i, hvordan læringsprocessen foregår.

I forhold til dansk som andetsprog skal man vide, hvordan et fremmed- eller andetsprog udvikler sig. Hvordan starter den såkaldte intersprogsudvikling? Hvad er karakteristisk for det tidlige intersprog, og hvordan ser det mere komplekse sprog ud? Hvorfor gør alle begyndere brug af et forholdsvis fragmenteret sprog, der især bæres igennem af de mest indholdstunge dele af sproget, som fx i udsagn som vi også møder hos pizzamanden: "spise her – med hjem?". Hvad er egentlig let, og hvad er svært i dansk som andetsprog? Hvor skal man starte, og hvad går man videre med?

For at kunne følge elevernes sproglige udvikling og foranstalte et sprogpedagogisk arbejde, der bringer dem videre med sproget, er det fornuftigt at kende svarene på nogle af disse mange spørgsmål.

Hvilken pædagogisk tilrettelæggelse, mener man selv som lærer, fremmer elevernes tilegnelse af dansk? Det er man nødt til at have nogle svar på for ikke at bygge på tilfældighedsprincipper. Tror man fx på, at læringsprocessen foregår bevidst, ubevidst eller både-og? Afhængigt af hvilket svar, man vælger, følger der særlige måder at organisere undervisningen på. Inden man når så langt som til at beslutte sig, er der dog en del forskellige teorier, man har brug for at sætte sig ind i. Efterfølgende vil den beslutning, man tager, få konkret indflydelse på, hvordan man organiserer det sprogpedagogiske arbejde.

Hvis man mener, at eleverne helst skal blive ved med at lære dansk – både når de har forladt klasserummet for den dag og for altid – er det godt at vide noget om læringsstrategier. For dem har de unge mennesker brug for selv at kunne anvende, når de ikke længere har læreren til at fylde på og følge op. En af de helt centrale opgaver for en andetsproglærer er at give eleverne så meget viden om læringsstrategier, at de selv

kan fortsætte deres tilegnelse af dansk som andetsprog uden for klasserummet – ude “i virkeligheden”.

Kulturforståelse, kulturpædagogik og interkulturel kommunikation

Endelig er der det store kulturområde, som jeg ganske kort vil omtale. I enhver undervisning af tosprogede i Danmark indgår der en mængde kultur- og samfundsundervisning. En del af denne undervisning er af informativ, videnskabelig karakter, mens en anden stor del har at gøre med den enkeltes videre udvikling som menneske og som en samfundsborger, der ikke er født og opvokset i Danmark, og som har brug for at indgå i de mange nye kulturelle rum, der møder ham eller hende, men uden at miste sin sjæl undervejs.

Ethvert samfund er præget af kulturel kompleksitet, og næsten alle samfundsgruppers dagligdag er splittet op i flere forskellige kulturelle rum. Noget karakteristisk for mange danskere er imidlertid den opfattelse, at vi lever i et monokulturelt samfund – nemlig “det danske”, og at os, som er født her og hedder Hansen, Jensen eller Petersen, er utrolig ens i vores tænke- og væremåde. At denne forestilling om “det danske” som monokultur kun er et par hundrede år gammel overrasker mange. Det er endvidere et samfund, som siden midt-firserne har været præget af en vis modvillig indstilling over for dem uden sen-navn og med en anden hårfarve. I en sådan monokulturel forestillingsverden er det uhyre vigtigt, at man som lærer i det flerkulturelle klasserum har viden og indsigt i kulturteorier, og i hvad det vil sige at befinde sig i et flerkulturelt samfund. Man kan gennem mere viden om sociokulturelle forhold opnå et analytisk forhold til samspillet mellem sprog, kultur og identitetsforhold mellem minoritetsgrupper og majoritet både på samfundsplan og i undervisningssammenhænge.

Slutreplik

Den faglighed, der skal varetages af de lærere i ungdomsskolerne, der underviser de tosprogede elever, er således ganske stor. Det er vigtigt, at man ikke gentager fortidens synder med en uddannelsespolitisk antagelse om, at det nok går af sig selv. Det gælder ikke mindst for en del af ungdomsskolernes målgruppe – unge der måske på mange

måder allerede har lidt nogle nederlag i folkeskolen. Her gælder det om, at lærerne fortsat er godt klædt på til at løfte de faglige og socialpædagogiske opgaver, som er ungdomsskolernes kendemærke, men samtidig er det afgørende, at lærerne er fagligt rustede til den særlige undervisningsopgave i dansk som andetsprog.

Litteratur

Gimbel, Jørgen 1995. Bakker og udale. *Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik*, nr. 3, s. 28-34. Danmarks Pædagogiske Bibliotek

Lund, Karen 1999. Sprog, tilegnelse og kommunikativ undervisning. I Holmen & Lund (red.): *Studier i Dansk som Andetsprog*. Akademisk Forlag 1999: 11-69

Lund, Karen 1999. Er kommunikativ undervisning kommunikativ? *Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik*, nr. 14, s. 26-33. Danmarks Pædagogiske Bibliotek

Lund, Karen & Michael Svendsen Pedersen 2003. Dansk som andetsprog på arbejde. I Østergaard Nielsen, Pedersen & Lund: *Individuelle læringsplaner i kollektive læringsrum – en vejledning*. Integrationsministeriet 2003: 6-41

Lund, Karen 2000. Interkulturel kommunikation – at navigere i misforståelser. I *Dansk – vejen til integration*. Modersmål-Selskabets Årbog 2000: 35-44. C. A. Reitzel

Risager, Karen 2001. Kulturtilegnelse og kulturundervisning. I *Ufe-nyt. Andetsprogs pædagogik*. Ufe-Tema 2001: 23-27

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik, nr. 26. Tema: *Udtale*. Danmarks Pædagogiske Bibliotek 2003

Ufe-tema. Andetsprogsdimensionen i fagene. Faglærere er også sproglærere. 2004

“Jeg ønsker et job i min fremtid, og jeg håber at få et job, når jeg er færdig med skolen. Jeg kunne godt tænke mig et rengøringsjob. Jeg kunne godt tænke mig at leve et godt liv resten af mit liv. Jeg kunne godt tænke mig det job, jeg drømmer om, fordi man kan ikke leve uden et job. Derfor ønsker jeg et job.”
(pige, 19 år, Somalia)

“Jeg skal videre med skolen og ønsker at få en edb-programmøruddannelse. Jeg har altid drømt om at blive mekaniker ligesom min far, men tiden har skiftet mit liv. Så min far ønsker, jeg får en god uddannelse. Jeg håber, jeg får et job, samtidig med jeg går i skole.”
(dreng, 15 år Irak)

Det er aldrig for sent

“Når ungdomsskolen optager elever over 18 år, er det for at tilgodese de sent ankomne unges behov for at indgå i et ungdomsmiljø.”

Helsingørmodellen – de Internationale Ungdomsklasser på Helsingør Ungdomsskole

Af Inga Nielsen, konsulent for tosprogede børn og unge, Helsingør Ungdomsskole

I Frederiksborg Amt er der etableret et samarbejde mellem kommunerne. De mindre kommuner visiterer sent ankomne unge til enten Helsingør Ungdomsskole eller Hillerød Internationale Ungdomsskole. Det har klare fordele, idet ungdomsskolen herved kan tilbyde en større grad af differentiering i undervisningen samt en bredere vifte af øvrige tilbud.

Helsingør Ungdomsskole samarbejder også med en 10. klasse-skole og en erhvervsskole i området, hvilket gør, at eleverne kan sikres en gradvis og tryk udlusning. De sent ankomne unge har fordel af, at undervisningen er placeret på ungdomsskolen, idet de dermed også i fritiden kan gøre brug af skolen og således blive en del af et bredt ungemiljø, der på mange måder kan understøtte integrationen.

Baggrund for etablering af de Internationale Ungdomsklasser på Helsingør Ungdomsskole

Helsingør Ungdomsskole er en stor og vidtspændende ungdomsskole med mere end 1100 elevtilmeldinger fordelt på mere end 60 forskellige fag og aktiviteter i aften-timerne.

Ungdomsskolen råder over en mangfoldighed af forskellige typer undervisningslokaler og har ud over veludstyrede klasseværelser også sportshal, edb-lokale, outdoor-hal, køkken, værksted, dramaværksted og ungdomsklub.

Om dagen rummer Helsingør Ungdomsskole kommunens Internationale Ungdomsklasser, IU-klasser for de 14-20-årige sent ankomne flygtninge og indvandrere samt kommunens Alternativklasser. Modtagelsesklassen for 14-16-årige blev i år 2000 flyttet fra en folkeskole til Helsingør Ungdomsskole for at profitere af gode naboskaber. Ungdomsskolen blev samtidig udbygget til at have elever fra 14-20 år. Når ungdomsskolen optager elever over 18 år, er det for at tilgodese de sent ankomne unges behov for at indgå i et ungdomsmiljø. Derudover kan de unge sent ankomne tosprogede drage fordel af, at den direkte overgang til ungdomsuddannelserne er en del af ungdomsskolekulturen. Det er de væsentligste argumenter for, at de unge foretrækker de Internationale Ungdomsklasser frem for Sprogskolens tilbud.

Elevgruppen

De Internationale Ungdomsklasser har ca. 30 elever fra ti forskellige lande og er en blanding af flygtninge og familiesammenførte. Følgende lande er repræsenteret: Albanien, Serbien, Tyrkiet, Irak, Ægypten, Marokko, Togo, Elfenbenskysten, Sri Lanka og Mongoliet.

Eleverne kommer med meget forskellige forudsætninger. Vi har eksempler på søskende-par, hvor uddannelsesmulighederne har været meget forskellige, idet storebror næsten har afsluttet en gymnasieuddannelse i Konya, medens søsteren er stoppet i skolen efter 5. klasse.

I elevgruppen har der været analfabeter blandt de irakiske kurdere, og enkelte familier med albansk og irakisk-kurdisk baggrund har været svært traumatiserede. De traumatiserede flygtningefamilier er efter en tid kommet i behandling i et samarbejde med integrationsenheden, som organisatorisk er en afdeling af Socialforvaltningen. Ungdomsskolen har ikke elevgrundlag til at oprette alfa-hold, hvorfor der i perioder er blevet "strikket" et tilbud sammen, hvor såvel en tosproget kurdisk/arabisktalende lærer som klassernes etsprogede lærere er blevet sat på opgaven.

Nye elever helt uden dansk sprog begynder med et tougers indslusningsforløb. Eleven tilknyttes en klasse og deltager samtidig i et intensivt startkursus i dansk som andet-sprog, således at eleven ikke skal begynde på helt bar bund i sin nye klasse.

Visitation

Når nye elever bliver indskrevet i IU-klasserne, sker det via konsulenten for tosprogede børn og unge. Konsulenten indkalder til indskrivningen og arrangerer tolk. Mødet foregår på Helsingør Ungdomsskole, hvor en lærer i samarbejde med konsulenten vurderer elevens behov.

Til vurderingen af elevens behov er udarbejdet et skema, som udfyldes i en dialog mellem skolen, den unge og dennes forældre/værger.

Skemaet omfatter en række formelle data.

Der spørges blandt andet til tidligere skolegang.

- Hvor har eleven gået i skole?
- Hvor mange år har eleven gået i skole?
- Medbringer eleven en skoleudtalelse fra sidste skole?
- Hvilke fag har eleven tidligere haft?
- Er der fag som særlig har haft den unges interesse?
- Har eleven særlige kompetencer?
- Hvordan er elevens modersmålsniveau? (Her spørger vi såvel forældre som tolken efterfølgende).
- Har eleven evt. fritidsinteresser?
- Har eleven interesse for sport? – Hvis ja, hvilke sportsgrene?
- Har eleven kendskab til computer?

Desuden søger vi at udrede familieforhold.

- Er begge forældre her i landet?
- Hvor længe har forældrene været her?
- Er der andre søskende i Danmark?
- Er der nære familiemedlemmer tilbage i hjemlandet?
- Hvis ja, hvilke?

Ved indskrivningen lægger vi vægt på, at forældrene giver eleverne lov til at deltage i ungdomsskolens aktiviteter om aftenen. Vi gør opmærksom på folkebibliotekernes udvalg af bøger på elevens modersmål og anbefaler, at eleven gør brug af dette tilbud af flere grunde. For det første er det vigtigt, at eleven vedligeholder og udbygger den læsekompetence, der allerede er erhvervet på modersmålet, da den ligger til grund for læsetilgængelsen på andetsproget. For det andet er det betydningsfuldt for eleven fortsat at have gode læseoplevelser på det sprog, der mestres bedst. Det vil også være med til at styrke motivationen for at få gode læseoplevelser på dansk. Vi spørger, om eleven har gjort sig forestillinger om uddannelsesvalg i Danmark og fortæller, at der sammen med ungdomsvejlederen vil blive lagt en handlings-/uddannelsesplan for eleven.

Lærerkvalifikationer

Lærerteamet er sammensat, således at fagrækken er dækket ind med stor faglighed.

En lærer er folkeskoleuddannet med linjefag i engelsk og hjemkundskab, og vedkommende færdiggør næste skoleår CVU's 240 timers "grundlæggende efteruddannelse i undervisning af tosprogede elever". En anden underviser er cand. mag. i dansk og historie og har snart afsluttet uddannelsen "Underviser i dansk som andetsprog for voksne". En tredje lærer er cand.mag. i dansk, engelsk og fransk, og endelig er der ansat en lærerstuderende med matematik og idræt som linjefag. Vedkommende har en tosproget baggrund med tyrkisk som modersmål. Til klasserne er tillige på deltid tilknyttet to tosprogede lærere med arabisk og tyrkisk/kurdisk baggrund.

IU-klassernes organisering og indhold

Eleverne har 28 obligatoriske lektioner om ugen.

Disse timer er fordelt på:

- 15 lektioner dansk som andetsprog
- fem lektioner matematik
- fire lektioner engelsk
- to lektioner idræt
- to lektioner valgfag. Eleverne kan vælge mellem billedkunst, drama og hjemkundskab.

Eleverne er delt efter danskniveau på tre grundhold. Matematikundervisningen gives ligeledes på tre niveauer, medens engelskundervisningen er organiseret på to hold.

Emneuger og projektarbejder er med til at gøre undervisningen vedkommende og med til at klæde eleverne på til en fremtid i det danske samfund.

På de første fire af ugens dage er skolen åben til kl. 15.30, hvor der er mulighed for at få lektiehjælp og anvende edb-lokalet. Edb er et integreret værktøj i alle former for undervisning. Herunder vægter vi, at eleverne har mulighed blandt andet for på internettet at holde deres kompetencer på modersmålet ved lige.

Edb, video, lydbånd og andet teknisk udstyr indgår som en naturlig del af danskundervisningen. Gennem fagbøger, leksika, atlas, aviser og andet relevant materiale samt ekskursioner præsenteres eleverne for:

- dansk som andetsprog
- danske samfundsforhold
- kulturformer og traditioner
- uddannelses- og erhvervsvejledning
- to årlige praktikforløb
- en årlig hyttetur/lejrskole
- støtte til deltagelse i ungdomsskolens undervisnings- og fritidsaktiviteter om aftenen.

Cirka hver tredje tirsdag er ekskursionsdag. Ekskursionerne tilgodeser både sociale og faglige mål. Skolen råder over både en lille og en stor bus, som bruges på disse dage.

Hovedparten af eleverne har ikke haft sproglige og faglige forudsætninger for at kunne indstilles til folkeskolens afgangsprøve i dansk. Enkelte elever er imidlertid gået op til folkeskolens afgangsprøve i matematik, hvor Helsingør Ungdomsskole selv har afholdt eksamen.

Samarbejdet i amtet

IU-klasserne er kommunalt normeret som almindelige modtagelsesklasser på baggrund af antallet af Helsingør-elever. Desuden tildeles klasserne et mindre antal tosprogede lærertimer som tidligere beskrevet. Helsingør Ungdomsskole sælger imidlertid pladser til nabokommunerne. Der er p.t. indskrevet elever fra såvel Karlebo, Hørsholm som Græsted-Gilleleje kommuner. Disse kommuner har så få tosprogede elever i den pågældende aldersgruppe, at de ikke selv kan etablere et kvalificeret tilbud uden at skulle anvende endog meget store midler. Samarbejdet på tværs af kommunerne betyder, at tilbuddet bliver bedre end det, vi selv kunne tilbyde. De udefra kommende midler giver mulighed for flere lærertimer, hvilket betyder større differentiering.

Ideen til vores IU-klasser har vi fået fra Hillerød, som i dag har en International Ungdomsskole, og som var ved at drukne i succes på grund af for mange elever. Vi har nu en aftale med Hillerød Internationale Ungdomsskole om, at Helsingør tager eleverne fra vores nabokommuner, og Hillerød med sin centrale beliggenhed tager resten.

Som et led i samarbejdet med Hillerød Internationale Ungdomsskole afholder vi på skift to gange årligt et eftermiddagsmøde, hvor de øvrige kommuners sagsbehandlere og konsulenter for tosprogede inviteres til informationsmøde, og hvor ændringer og nye initiativer præsenteres og diskuteres.

Forældresamarbejde

Ungdomsskolen lægger vægt på et velfungerende skole/hjemsamarbejde. I løbet af et skoleår bliver der afholdt:

- to fælles forældremøder, hvor eleverne viser egne arbejder frem,
- to forældresamtaler med deltagelse af elev, forældre, klasselærer og evt. tolk.

I forbindelse med skole/hjemsamtalerne udarbejder lærerne to gange årligt en grundig statusbeskrivelse af hver enkelt elev. Som grundlag for statusbeskrivelsen er der blevet afholdt en lærer/elevsamtale, således at eleven kender indholdet i statusbeskrivelsen. Denne statusbeskrivelse sendes efter aftale med forældrene til sagsbehandleren, når det drejer sig om udenbys elever, således at hjemkommunen kan følge elevens udvikling og udbytte af undervisningen.

Det gode naboskab

Som nabo til kommunens 10. klasse-skole og Erhvervsskolen Hamlet indgår Helsingør Ungdomsskole som en del af et større undervisningsmiljø for unge. Denne beliggenhed har skabt grobund for at udvikle et tættere samarbejde mellem Helsingør Ungdomsskole og kommunens 10. klasse-skole.

De unge tosprogede elever på Helsingør Ungdomsskole, der har evner og ambitioner om at fortsætte i det boglige uddannelsessystem, har gennem disse to skolars samarbejde mulighed for en gradvis udslusning. Denne gradvise udslusning betyder, at eleverne i en overgangsperiode dels fortsat kan modtage undervisning i dansk som andetsprog og andre relevante fag som en del af ungdomsskolens tilbud, dels kan følge en "linje" to dage om ugen på 10. klasse-skolen. Under dette udslusningsforløb fastholder eleven kontakten til det trygge undervisningsmiljø på ungdomsskolen.

I takt med, at det faglige niveau stiger, og eleven har fået tilstrækkeligt indblik i 10. klasse-skolens undervisningskultur, hvilket i reglen strækker sig over et skoleår, kan

eleven indskrives på 10. klasse-skolen på fuld tid det efterfølgende skoleår. Som resultat af den tætte fysiske forbindelse mellem de to skoler bevarer eleven i det efterfølgende skoleår på 10. klasse-skolen stadig kontakten til ungdomsskolen og det sociale netværk, som vedkommende har opbygget.

Udslusning

UU Øresund⁴ er fysisk placeret over for ungdomsskolen og står for orientering og vejledning om det danske uddannelsessystem i IU-klasserne i tæt samarbejde med klasse-lærerne. Handlings-/uddannelsesplanen laves med eleven på UU Øresund, hvorved den unge bliver fortrolig med ungdomsvejledningen, som vil følge eleven i årene frem. Den samme vejleder går igen gennem hele forløbet.

Enkelte unge elever, som kommer med gode skolekundskaber, er efter “praktikperiode” i almindelige 8.-9. klasser blevet udsluset til distriktsskolen. For alle elever gælder det, at første led i uddannelsesafprøvningen er et traditionelt praktikforløb, som både elever og virksomheder tager godt imod.

Næste afprøvning kan, som tidligere nævnt, være at følge 10. klasse-skolens “linjer” to dage om ugen for det efterfølgende år at blive helt udsluset til 10. klasse-skolen. På 10. klasse-skolen vælger eleverne linjer fx musik, kunst, idræt, natur-faglig.

Elever, som har passeret de 18 år og derfor er blevet for gamle til 10. klasse-skolen har mulighed for at fortsætte deres skoleuddannelse på VUC og måske efterfølgende på hf, som også har en treårig linje.

For unge med kort skoleuddannelse fra hjemlandet er der mulighed for at blive udsluset til handelsskolens introduktionsforløb for tosprogede unge. Uddannelsesbasaren i Hillerød er et tilsvarende introduktionsforløb til erhvervsskolernes uddannelser.

4. Der tidligere hed Center for Uddannelses- og Erhvervsvejledning.

Eleverne kan også vælge de traditionelle brobygningsforløb på gymnasium, hf, handels- og erhvervsskole. Det er imidlertid et fåtal, som vælger disse forløb på dette tidlige tidspunkt af deres integration i det danske samfund.

Klasselærerne besøger eleverne, når de er ude i praktik og brobygning, mens det er ungdomsvejlederen, som har kontakten, når udslusningen fra IU-klasserne er tilendebragt.

Samarbejdspartnere

Lærergruppen på ungdomsskolen tilkalder altid tolke, hvis der er behov for det, såvel til skole/hjem samtaler som ved fællesarrangementer.

Helsingør Ungdomsskoles samarbejde med PPR er organiseret således, at ved eventuel brug af PPR vil det være elevens distriktsskoles PPR, som går ind i den konkrete sag.

Som tidligere nævnt har der i visse sager været hentet hjælp udefra til traumatiserede flygtningefamilier. Her er integrationsenheden gået ind og har hjulpet hele familien med terapi, hjemme hos-ordning og ungdomsbolig til de ældste børn. For elever, som er over den undervisningspligtige alder, købes hjælpen udefra.

Ungdomsskolen om aftenen

Placering af IU-klasserne på Helsingør Ungdomsskole har givet de tosprogede elever en naturlig mulighed for at bruge ungdomsskolen om aftenen, da eleverne netop opfatter skolen som deres. De kommer derfor og deltager i diverse aktiviteter sammen med kommunens øvrige unge. De tosprogede unge har taget ungdomsskolen til sig og er en del af skolens ungdomsmiljø.

Som en særlig service til alle elever og ikke mindst til de tosprogede råder ungdomsskolen over en bus. Bussen kører på faste klokkeslæt og standser på udvalgte knudepunkter hver aften, inden skolen åbner, og bringer eleverne retur, når skolen lukker.

Den ordning har overbevist mangan en (tosproget) forælder om, at deres datter godt må deltage i ungdomsskolens aktiviteter om aftenen.

IU-eleverne trives så vel på ungdomsskolen, at en gruppe tosprogede piger i efterårsferien deltog i en studietur til Berlin sammen med de etsprogede unge.

Også udenbys elever, som er indskrevet i IU-klasserne, er velkomne i ungdomsskolens aktiviteter. Imidlertid er der nogle af de udenbys unge, som ikke af hjemkommunen bevilges togkort til aftentilbuddene, og som derfor ikke kommer.

De mange samarbejder samt IU-klassernes placering på Helsingør Ungdomsskole er i det store og hele til stor gavn både på det amtslige niveau og på det kommunale niveau. Derudover er det også en fordel på det individuelle niveau, idet både de unge sent ankomne tosprogede og de etnisk danske brugere af ungdomsskolen profiterer af dette.

“Nye elever helt uden dansk sprog begynder med et tougers indslusningsforløb. Eleven tilknyttes en klasse og deltager samtidig i et intensivt startkursus i dansk som andetsprog, således at eleven ikke skal begynde på helt bar bund i sin nye klasse.”

Det er aldrig for sent

“Viden om sprogtilegnelse og ansvar for egen læring er vigtige elementer i vores moderne uddannelsessystem og hele den moderne verden, som vi lever i.”

“Sproggangen” ved Holstebro kommunale Ungdomsskole

Af Birthe Smith, skolekonsulent for tosprogede børn ved Holstebro kommune, Lars Rudolf, ungdomsskoleinspektør og Birgit Kepler Bentzen, lærer

På sproggangen har dansk som andetsprog en central placering og inddrages både i dansk, i matematik og i de andre fag. I faget dansk arbejdes der systematisk med forståelsen af tekster, og elevernes individuelle motivation og nysgerrighed for tekstarbejdet søges konstant stimuleret. Der arbejdes altid med udgangspunkt i den enkelte elev. Dette medfører blandt andet mulighed for at skifte hold løbende. Eleverne har mulighed for at gå til folkeskolens afgangsprøve i fagene dansk, matematik og engelsk. Ved udslusning fra Sproggangen tilbydes eleverne et tæt samarbejde med skolevejlederen.

“Sproggangen” ved Holstebro kommunale Ungdomsskoles heltidsundervisning er den modtagelsesklasse i Holstebro kommune, hvor unge mellem ca. 14 og 18 år undervises i blandt andet dansk som andetsprog.

Sproggangen har p.t. fire lærere og 28 elever.

1. Målgruppe og visitation

Elevgruppen består af unge familiesammenførte flygtninge og indvandrere. Pt. er det elever fra Somalia, Rusland, Tunesien, Letland, Irak, Kina og kurdere fra Tyrkiet. De unges udgangspunkter er meget forskellige. Nogle elever har en meget begrænset eller slet ingen skolegang, hvorimod andre har en skolegang stort set svarende til, hvad danske elever har på samme alderstrin.

Mange af de familiesammenførte unge flygtninge har oplevet krig og forfølgelse. De ankommer til landet fra flygtningelejre, og enkelte har opholdt sig nogle måneder på et asylcenter et sted i Danmark.

Sproggangen rummer også elever, som har startet skolegang i en anden af Holstebro kommunes modtagelsesklasser, hvorefter de så i 13-14-års alderen overflyttes til ungdomsskolen, fordi der stadig skal arbejdes med dansk som andetsprog. Enkelte af Sproggangens elever har været udsøst fra modtagelsesklasser til folkeskolens normalklasser, men skiftet var for svært, og eleverne har så fået tilbuddet om ungdomsskolens Sproggang, hvor fagrækken er smallere, holdene mindre og undervisningen bedre kan tilpasses den enkelte elev. De utilpassede unge tosprogede er derimod ikke Sproggangens opgave. Her tilbydes andre af ungdomsskolens heltidstilbud.

Når en ny familie med skolesøgende børn kommer til Holstebro, inddrages skolekonsulenten for de tosprogede børn fra begyndelsen. Konsulenten giver familien orientering om det danske skolesystem og rådgiver om skolestart. Ligeledes rådgiver konsulenten skolemyndigheder og skoler om skoleplacering, og i samarbejde med kommunens integrationsafsnit afholdes der møder med de nye forældre, hvis der opstår problemer eller misforståelser i starten af børnenes skoleforløb. Integrationsafsnittet holder konsulenten orienteret om, hvornår der er nye børn på vej til kommunen, og hvor mange der kommer.

Når skoleplaceringen har fundet sted, bliver ungdomsskolens lærere orienteret af ungdomsskoleinspektøren på et teammøde. Den samme procedure anvendes, hvis der er tale om en overflytning fra en af folkeskolerne. Lærere og ledelse aftaler tidspunkt for visitationssamtalen, og lederen sørger for tolk. Ved samtalen deltager elev, forældre, en fra ledelsen, en af Sproggangens lærere og i enkelte tilfælde en af kommunens sagsbehandlere. Visitationssamtalen varer ca. en time, og her afklares så mange spørgsmål som muligt, inden elev og forældre vises rundt på skolen.

Samtalen indeholder informationer om:

- familiens "historie" – herunder skolegang og beskæftigelse,
- begyndende afklaring af elevens faglige niveau,

- orientering om undervisningens organisering og indhold og om krav og rettigheder i dansk skole,
- om tidsperspektivet i “at lære dansk”, fastlæggelse af dato for skolestart m.m.

Efterfølgende underrettes de øvrige lærere, og teamet aftaler, hvilket hold eleven starter på, og hvem der er elevens kontaktlærer.

Dansk som andetsprog og lærerkvalifikationer

At undervise i dansk som andetsprog kræver, at læreren benytter sig af metoder, som fremmedsproglæreren kender. Men man går længere end det, fordi de elever, man underviser, af indlysende grunde ikke har tilegnet sig samme indsigt i faglige, sociale, samfundsmæssige og kulturelle forhold som etnisk danske unge. Når man underviser i dansk som andetsprog består den vigtigste kvalifikation i, at læreren påtager sig “sprog-læreridentiteten”, som man bærer uanset, om man underviser disse elever i dansk, matematik, engelsk, idræt, hjemkundskab, træsløjd eller andet. At tage “sproglærer-identiteten” på sig betyder, at man er særlig opmærksom på:

- gentagelsen som et væsentligt element i tilegnelsen af nye ord
- ordforråd
- kulturbundet ordforråd
- før-faglige udtryk
- sprogbrug.

Dansk som andetsprog i matematik inkluderer naturligvis i første omgang de matematiske begreber. Men selv når begreberne er blevet en del af elevernes danske ordforråd, er der stadigvæk lang vej. Det næste svære skridt handler om forståelsen af tekststopperne, så der skal arbejdes med forforståelse, dvs. indføring i centralt ordforråd, aktuel baggrundsviden, læsestrategier m.m.

For at tilgodese den enkelte elev sammensættes holdene på baggrund af visitations-samtalen, hvor elevens kvalifikationer afdækkes bedst muligt. Alligevel kan man efter

få uger være nødt til at flytte eleven fra det hold, hvor eleven er startet, enten fordi kvalifikationerne var større end forventet – eller modsat. Holdændringer er altid på dagsordenen.

Til tider er det nødvendigt at differentiere undervisningen så meget, at det optimale ville være at ansætte endnu en lærer, men sådan ser virkeligheden desværre ikke ud.

For hele tiden at have elevens udvikling for øje har Sproggangens team gennem årene udviklet et elevevalueringsmateriale. Elevevalueringen styres af elevens kontaktlærer. Det er et omfattende og tidskrævende arbejde, men et uundværligt redskab i samtaler med eleven, forældrene og fx modtagende skoler og arbejdspladser. Elevevalueringsmaterialet består af visitationsoplysninger, løbende faglige vurderinger, vurderinger af elevens sociale kompetencer, fremmødestatistik, elevens deltagelse i UEA-aktiviteter (uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsaktiviteter), valghold, "Ud-af-huset"-aktiviteter m.m.

Holstebro kommunale Ungdomsskoles andetsproglærere er udvalgt efter de pædagogiske og faglige mål, der er sat for Sproggangen. Tre af lærerne har lang erfaring/uddannelse inden for faget dansk som andetsprog, to af lærerne har desuden stor erfaring/uddannelse inden for fagene matematik og engelsk. Sproggangen lægger stor vægt på idræt og svømning og har derfor både to idrætslærere og en fysioterapeut i lærerstaben. Det gælder generelt for lærerne i modtagelsesklasser, at man må have kvaliteter som tålmodighed, humor, tolerance, vedholdenhed og omstillingsparathed. Det er "bløde" kvalifikationer, som man kunne ønske sig, alle lærere er i besiddelse af – men her er der virkelig brug for dem.

Organisering

Vi inddeler i hold med 5-12 elever. Alle elever undervises 28 lektioner pr. uge. Pt. ser de fire hold ud som følger:

- Et begynderhold med elever, som har meget begrænset eller ingen skolegang. De har 14 timers undervisning i dansk som andetsprog og seks timers matematik pr. uge.

- Elever, der har fået undervisning i dansk som andetsprog i to-fire år, men hvoraf de færreste kan tage en ungdomsuddannelse og derfor primært skal rustes til et arbejdsliv med ufaglært arbejde. De har ti timers undervisning i dansk som andetsprog, otte timers matematik og to timers engelsk pr. uge.
- Elever, der har modtaget undervisning i dansk som andetsprog i fra et halvt til to år, og som senere kan udsluses til en normalklasse i folkeskolen eller gå direkte i gang med en ungdomsuddannelse efter FSA (folkeskolens afgangsprøve) fra Sproggangen. De har 12 timers undervisning i dansk som andetsprog og otte timers matematik pr. uge.
- Elever, der i slutningen af skoleåret skal afslutte FSA i et eller flere af fagene dansk, matematik og engelsk, har otte timers undervisning i dansk/dansk som andetsprog, otte timers matematik og fire timers engelsk pr. uge.

FSA-holdet undervises fortsat i dansk som andetsprog både i fagene dansk og matematik.

Det indebærer, at der i dansk udvælges relevante tekster, der er fængende for eleverne. Det er emner, der kan forstås og reflekteres over, uanset hvilken baggrund den unge har. Anvendte emner er fx "familieforhold", "kammeratskab", "at være anderledes" eller "døden", og forskellige litterære genrer inddrages i arbejdet. Denne udvælgelse finder sted for at fastholde elevernes nysgerrighed og læseiver.

Forforståelse er stadig et must. Forforståelsen har til formål at forbedre elevernes forudsætninger for at læse teksten og skabe nysgerrighed og interesse for det, der skal læses. Teknikkerne i forforståelse er:

- formidling af aktuel baggrundsviden
- indføring i tekstens univers (hvem, hvad, hvor, hvornår)
- kortfattet genfortælling
- indføring i centralt ordforråd
- ledende spørgsmål
- forudsigelser og spørgsmål fra eleverne.

Der arbejdes fortløbende med de indlærte læsestrategier som fx skanning, søgelæsning, intensiv læsning og nærlæsning. I starten af skoleåret vælges alderssvarende tekster, der er "bearbejdede" og derfor lettere tilgængelige for de tosprogede elever. Senere på året vælges tekster, der er på niveau med tekster, der anvendes i folkeskolens 9. klasser.

Viden om sprogtilegnelse og ansvar for egen læring er vigtige elementer i vores moderne uddannelsessystem og hele den moderne verden, som vi lever i. En stor del af de sent ankomne unge går videre i de almindelige ungdomsuddannelser, og derfor skal de erhverve sig den samme viden og de samme færdigheder som de danske unge. Derfor er det med som elementer i undervisningen fra den dag, eleverne starter, og til de slutter på skolen.

Der trænes videre med brug af ordbøger og håndbøger, og med hvordan oplysninger kan hentes fra internettet. Vi fortsætter samtidig træningen af forskellige gætte-, kommunikations- og lyttestrategier.

I det skriftlige arbejde arbejdes med forskelle i det talte og det skrevne sprog. Der arbejdes med grammatiske områder som ord og orddannelse og udvidelse af elevernes skriftlige kompetencer inden for områderne:

- **Indhold:** Svarer teksten til det, opgaven lød på? Tager teksten fat i emner, der falder uden for opgaven? Hvor godt er indholdet tilpasset modtageren?
- **Disposition og præsentation:** Hvordan er opbygningen af teksten? Hvordan fungerer inddelingen? Har teksten en tydelig indledning og afslutning?
- **Sprogbrug:** Hvor godt er sprogbrugen tilpasset indhold, genre og formål?
- **Sprog:** Hvor godt "flyder" sproget? Hvor nøjagtig er ordvalget? Hvor varieret er ordforrådet? Hvordan ser det ud med sætningsopbygning, retstavning og tegnsætning?

Det er meget vigtigt, at der her kun udvælges et – to fokuspunkter ad gangen. Først når der er fremgang og forståelse inden for et område, er eleven klar til at gå videre. Eleven får individuel feedback på produktet, og denne feedback foregår såvel mundtligt som skriftligt.

Uanset hvilke prøver eleven vælger at gå op til, stilles der fuldstændig samme krav til pensum, tekstopgivelser og prøvespørgsmål som i en almindelig 9. klasse, og eleven bedømmes ud fra samme kriterier som en almindelig 9. klasse-elev. Selve prøven afholdes på ungdomsskolen. Eksaminator er dansklæreren, og censor er en lærer fra en censoring bestående af fire kommuners overbygningsskoler. Der er i øvrigt stor opmærksomhed på vigtigheden i, at ungdomsskolens lærere sendes ud som censorer hvert år. Det er en af de måder, hvorpå man kan holde sig ajour med “verden udenfor”.

Alle de boglige aktiviteter ligger før middag. Herefter fortsætter undervisningen med andre aktiviteter og helt nye hold.

Denne undervisning omfatter:

Idræt (to timer pr. uge): Foregår såvel ude som inde i et af kommunens sportsanlæg. Der er blandede drenge- og pigehold. Her er forskellige aktiviteter fx boldspil, badminton, leg, gåture, orienteringsløb, cykelture, bowling, kropsbevidsthedsøvelser, afspænding, balanceøvelser og samarbejdsøvelser.

Svømning (en – to timer pr. uge): Drengene svømmer sammen med danske elever i svømmehallen. Pigerne svømmer i en lille svømmehal, som tilhører en af kommunens skoler. Svømning er for pigernes vedkommende et nyt tiltag.

Tv-avis: Kl. 8 optager vi nyhederne fra tv. Kl. 12 ser lærerne indslaget sammen med alle eleverne og snakker efterfølgende om indholdet. Herved får eleverne udbygget ordforråd og trænet koncentrationsevnen. Endvidere bibringes eleverne indsigt og forståelse for danske og internationale samfundsforhold.

Valgfag (fire timer pr. uge): Der oprettes fire forskellige valghold. Herefter sammensættes holdene – nogle gange er det blandede hold, andre gange laves henholdsvis drenge- og pigehold. Teamet aftaler, hvor mange uger valgholdene skal køre – typisk fem-seks uger. Af valgfag kan nævnes: Madlavning, idræt/leg og bevægelse, svømning, træarbejde, smykke- og maskefremstilling, ovenformet glas og syning.

“**Klub**” (to timer pr. uge): Nogle af eleverne benytter de faciliteter, der findes i ungdomsskolens klub (bordtennis, pool, dart, ludo, andre spil samt playstation). Andre foretrækker at sidde ved en computer og spille med nogle af kammeraterne eller benytte internettet. Lærerne får mulighed for en uformel snak med eleverne, og man lærer nye sider af hinanden at kende. Eleven vedligeholder og træner sit ordforråd på en mere “afslappet” måde.

Lejrskole: Den obligatoriske lejrskole går til et sted i Danmark. Vi bor på vandrerhjem og kører oftest i skolens egne busser, hvilket forøger fleksibiliteten og dermed forbedrer mulighederne for at opleve. Vi tager af sted mandag morgen og er tilbage i Holstebro fredag eftermiddag. Eleverne har lommepenge med, men betaler ikke noget til ophold, forplejning, kørsel eller entreer.

UEA-aktiviteter: I løbet af skoleåret har vi aktiviteter for eleverne, der er rettet mod uddannelse, erhverv og arbejdsmarkedet. Det er blandt andet virksomhedsbesøg og arbejds-/skolepraktik.

Temadage: Et fast årligt tema er “Drenge-/pige kursus” som består i sundheds- og seksualoplysning. De mandlige lærere planlægger et forløb for drengene, de kvindelige for pigerne. Lærerne benytter sig i høj grad af gæstelærere (sundhedsplejerske, jordemoder og læge). Vi benytter os også af andre “ud-af-huset”-aktiviteter, fx endagsture, museumsbesøg, naturoplevelser og skoleforestillinger med vores lokale Schaufuss-ballet. Endvidere har vi haft miniforløb om arbejdsmiljø, misbrug, fællesskabets betydning og “Mit land”.

Fritidsundervisningen: Ved skoleårets begyndelse får eleverne en kalender, som beskriver ungdomsskolens fritidstilbud. Lærerne bruger tid på at forklare, hvad hvert enkelt fag indeholder. Samtidig opfordres eleverne til at deltage i et eller flere fag – gerne af ikke-boglig karakter. Vi snakker om vigtigheden i at være sammen med andre unge etniske danskere i fritiden. Her har Holstebro kommunale Ungdomsskole stor succes med at integrere Sproggangens elever – også pigerne – på nogle af holdene. Pigenes favoritter er engelsk, dansk med edb og kreativt design. Drengene vælger engelsk, selvforsvar, motorlære og netspil. Fritidsundervisningen giver Sproggangens elever mulighed for at

møde andre etnisk danske elever i et trygt "hjemmemiljø". Der er et godt samarbejde mellem de to personalegrupper om de tosprogede elever.

Vigtige samarbejdspartnere

I forbindelse med den sproglige og sociale integration har Sproggangen mange forskellige samarbejdspartnere.

Ved indskrivningen til undervisningen er vi således i kontakt med Det kommunale Integrationsafsnit og med konsulenten for de tosprogede elever.

I arbejdet indgår også en meget vigtig kontakt til de forskellige tolke, som vi nødvendigvis må bruge, da vi ikke har tosprogede medarbejdere. Her er det af meget stor vigtighed, at tolken er neutral, kender til vores arbejde og på loyal vis oversætter og forklarer, hvad vi tilbyder og forventer. Tolkene er også vigtige partnere i arbejdet fremover, især i forbindelse med forældremøder og elev- og forældresamtaler.

Med hensyn til de 18-25-årige elever vil også Sprogcentret (det fælleskommunale sprogcenter placeret i Holstebro) være en vigtig samarbejdspartner, således at unge undervises tilpasset deres situation mere end deres formelle alder. En ung mor på 20 har måske mest ud af at blive undervist med de voksne, mens en anden elev på 20 ikke får optimal udbytte af at blive undervist og gå på samme skole som "forældre og onkler".

En del af de unge opnår i løbet af deres tid hos os et niveau, der sætter dem i stand til at gennemføre et forløb i folkeskolen på lige fod med etnisk danske elever. Derfor er også de folkeskoler, som har overbygning, vigtige samarbejdspartnere for både lærere og vejledere.

Det hænder, at nogle af de unge, som kommer til Danmark i 13-14-års alderen kommer ud i konflikter med det omgivende samfund og overtræder vores regler for, hvad der er lovligt. Ofte opstår konflikterne i gruppen og faktisk ikke i forhold til etniske danskere eller andre grupper. Her må vi straks få løst op for problemerne og mæglet

parterne imellem – dog aldrig uden tolk. I sådan en situation er et nært samarbejde med SSP-systemet af væsentlig og forebyggende værdi. Kommunens gademedarbejdere og politi har gode og tætte relationer til de grupperinger, der findes blandt de unge tosprogede.

Flere mindre, omliggende kommuner sender deres tosprogede unge til undervisning hos os. Her er det vigtigt at informere grundigt om vores tilbud, de regler, vi følger, og de krav, vi stiller til de unge, således at vi ikke kommer i holdningsmæssige konflikter med de lokale integrationsmedarbejdere. Af hensyn til lokaleplanlægning, materialeindkøb, planlægning generelt og læreransættelser er det også vigtigt med faste aftaler om betaling, opsigelsesvarsler o. lign.

Udslusning

Sproggangens lærerteam har et tæt samarbejde med skolevejlederen (samme skolevejleder er senere elevernes ungdomsvejleder). Skolevejlederen kommer ind i forløbet, når behovet for vejledning viser sig, og når eleven kan gøre sig forståelig på dansk.

Skolevejlederens opgave er at:

- give eleven personlig vejledning og hjælpe med at lave en uddannelsesbog (ca. to samtaler pr. år),
- hjælpe, hvis eleven skal i arbejds- eller skolepraktik,
- arrangere virksomhedsbesøg og besøg på andre skoler efter lærernes ønsker,
- arrangere præsentationskurser og brobygningsforløb,
- være ressourceperson i forhold til materialer i arbejdet med uddannelses- og arbejds-markedsrettede emner,
- aftale samfundsorienterede besøg,
- oplyse om åbent hus-arrangementer ved ungdomsuddannelser,
- planlægge egu-forløb (erhvervsgrunduddannelse),
- lave uddannelses- eller handleplan i samarbejde med eleven,
- hjælpe med ansøgning om SU,

- deltage i FTU-samtaler (Fælles Tilmelding til Ungdomsuddannelserne) og udskolings-samtaler, hvis man forventer, at eleven skal videre, hvad enten det er i et arbejde eller i uddannelse. Hvis forældrene deltager i samtalen bestilles også en tolk,
- arrangere et “afleveringsmøde”, hvis en elev overflyttes til folkeskolen. Fra ungdomsskolen deltager skolevejleder og kontaktlærer. Eleven deltager sammen med forældrene og en tolk. Fra den modtagende skole deltager skolevejleder og klasselærer.

Lærerteamet hjælper og supplerer skolevejlederen. Det drejer sig om:

- drøftelse af nyankomne elever og eleverne generelt (skolevejlederen deltager i team-møde ca. hver 6. uge. Hvis der er akut behov for drøftelse, er det let at få fat i skolevejlederen – kontoret ligger i forlængelse af Sproggangen),
- forarbejde til samtaler og videregivelse af oplysninger,
- gennemgang af materialer, fx Maxidue (et edb-program fra forlaget Studie og Erhverv med informationer om over 700 job og de uddannelser, der hører til),
- skrivning af diverse breve sammen med eleverne,
- feedback til de steder, hvor vi har været på virksomhedsbesøg.

For at sikre den bedst mulige overgang til uddannelse eller job følger skolevejlederen op på eleven i følgende tre faser:

Før udslusning:

- Eleven afprøver diverse forløb (Præsentationskursus og/eller Brobygning) for at afklare egne muligheder.
- I uddannelsesbogen påføres relevante oplysninger om eleven.
- Skolevejlederen tager kontakt til vejlederen i ungdomsuddannelsen.

Under udslusning:

- Udskolingssamtale/FTU-samtale med eleven og evt. dennes forældre.
- Evt. hjemmebesøg, hvor elevens muligheder for uddannelse eller arbejde drøftes.

Efter udslusning:

- Eleven følges i den første tid efter udslusning fra ungdomsskolen.

- Der sendes meddelelse fra uddannelsesstedet eller arbejdspladsen, hvis eleven stopper.
- Der følges op med tilbagemeldinger, hvis eleven har problemer med forsømmelser o.a. i forløbet.

“Sproggangen” – Et godt sprogmiljø

Når der tilrettelægges undervisning for de sent ankomne unge i Holstebro kommune, er det kendetegnet ved:

- at elevens egen historie har betydning (respekt for og styrkelse af kulturbaggrund, identitet og modersmål),
- at der er en ægte interesse for den enkelte elev,
- at kommunikationen og dialogen er i centrum,
- at eleven får mulighed for at bruge alle sine kompetencer,
- at eleven tager medansvar for evalueringer og samtaler.

Umiddelbart ser det ud til at være en undervisning som den, der alle andre steder tilbydes unge. Og så er det alligevel noget helt andet.

Er man som lærer havnet i denne niche af uddannelsessystemet, er der næsten kun to muligheder: *altid* eller *aldrig*. For alle os, der blev bidt af det, er det ingen hemmelighed, at vi betragter det som et spændende, krævende, givende, fascinerende og anderledes job. Alt kan forbedres, og det arbejdes der dagligt på. Skulle der peges på noget bestemt, kunne det være forældrenes involvering i de unges skolegang og fremtidsplaner. Men alt kommer ikke på én gang, når man flytter rundt på mennesker i både tid og rum.

“De opsøgende medarbejdere har base i ungdomsskolen. Det betyder, at deres kendskab til de unge, der deltager i ungdomsskolens dagundervisning, er ekstra stort.”

Det er aldrig for sent

“Styrkelse af de unges positive, sociale netværk og brugen af det danske sprog fremmer integrationsforløbet.”

PULS – Personlig Udvikling Læring Socialisering

Af ungdomsskoleinspektør P.V. Hansen og souschef
Christine Rasmussen, Kolding Nord Ungdomsskole

PULS er et undervisningstilbud på Kolding Nord Ungdomsskole, hvor der, som navnet fortæller, er fokus på både Personlig Udvikling, på Læring og på Socialisering. Et af tilbudets hjørnesteene er det opsøgende arbejde, hvor de unge enten i ungdomsskolen eller i de ungdomsklubber, hvor de normalt kommer, opsøges af en medarbejder, der rådgiver og vejleder på det personlige plan såvel som vedrørende uddannelsesmæssige forhold. En anden hjørnesteen er forældresamarbejdet. Forældrene har generelt stor indflydelse på de sent ankomne unge, og det er derfor vigtigt, at de inddrages fra starten. PULS søger at knytte forældrene tæt til arbejdet gennem hele forløbet.

PULS blev etableret på Kolding Nord Ungdomsskole midt i 90'erne som en konsekvens af, at undervisningstilbudene for de ældste tosprogede elever i Kolding Kommune ikke var så hensigtsmæssige, som man kunne ønske sig. De unge, som kom fra modtagelsesklasser, havde ikke opnået tilstrækkelige danskundskaber til at kunne følge undervisningen i overbygningen. Undervisning på Sprogskolen – måske sammen med forældrene – gav ikke det ønskede/nødvendige grundlag for forberedelse til en ungdomsuddannelse via folkeskolens afgangsprøve, ligesom de unge tosprogede ikke her opnår de integrationsmæssige muligheder, der ligger i at være del af et ugemiljø, hvor de er sammen med jævnaldrende, herunder også etnisk danske unge.

Målgruppe og visitation

Målgruppen for tilbudet er unge mellem 14 og 25 år med anden etnisk baggrund end dansk. I starten af projektet (1996) var det udelukkende unge sent ankomne bosniere, som fik deres første reelle undervisning i dansk i dette projekt. I de senere år har det udviklet sig til, at der i projektet både er sent ankomne unge og unge, der er startet i kommunens modtagelsesklasser. I indeværende skoleår (2002/2003) kommer de 35 elever fra otte forskellige nationer med et flertal fra Somalia og Afghanistan. Projektet er ikke specielt målrettet traumatiserede unge, men det viser sig, at flere fra målgruppen har oplevet lidt af hvert, inden de er kommet til Danmark.

Elevernes baggrund og skolegang er meget forskellig og spænder lige fra analfabeter til unge, som har haft en god skolegang, før de kom til Danmark. I Kolding modtager kommunens konsulent for området alle nyankomne. Hun visiterer til kommunens førskole, modtagelsesklasser og – i samarbejde med Kolding Nord Ungdomsskole – til PULS-projektet. De unge, som kommer til landet i en alder af 16-17 år, kan være for gamle til at komme i folkeskolen, hvis de har opfyldt undervisningspligten, og for unge til at komme på sprogskole.

Alle elever testes af skolens lærere, inden de kommer på et hold. Derefter testes de to gange om året. Testene er lavet af skolens lærere. Der kan også testes af PPR, og ydermere kan der laves en PAS-test (pædagogisk analysesystem), hvis det findes nødvendigt.

Den individuelle handlings-/uddannelsesplan tager klasselæreren sig af på hold 1 og 2, medens den lærer, der tager sig af vejledningsdelen, har hold 3 og 4 (se nedenfor).

Tilbuddets organisering

Undervisningen foregår i selvstændige lokaler, hvor også ungdomsskolens almene undervisning og klubvirksomhed finder sted. Det er af stor betydning, at de unge sent ankomne kommer i et miljø, hvor de møder andre unge.

Der arbejdes på fire niveauer:

Hold 1: Unge sent ankomne med ingen eller meget lidt skolegang fra deres hjemland og ingen skolegang i Danmark.

Hold 2: Unge, som har almindelig skolegang fra deres hjemland, men ingen eller meget lidt skolegang i Danmark.

Hold 3: Unge, som har haft skolegang i Danmark og er på et fagligt niveau, der svarer til 4.-7. klasse i folkeskolen.

Hold 4: Unge med et fagligt niveau svarende til folkeskolens 7.-9. klasse, og som skal til folkeskolens afgangsprøver inden for et til to år.

Hvis der er behov, oprettes der klasser for analfabeter, alfaklasser.

Omfanget af undervisningen er følgende: Hold 1 og 2 har 15 timers dansk som andetsprog, fire timers danske samfundsforhold og seks timers matematik om ugen. Hold 3 og 4 har 13 timers dansk som andetsprog, fire timers danske samfundsforhold, fire timers engelsk og seks timers matematik om ugen. Det ugentlige skema er tilrettelagt, så fagene gennemføres parallelt, således at de unge i andre fag end dansk kan deltage på et andet niveau, end deres danskkundskaber berettiger dem til.

Alle har svømning/idræt to timer om ugen, og tre dage om ugen er der lektielæsning. De fleste unge i dagundervisningen deltager på et eller flere hold – prøveforberedende og/eller kreative – i den almene ungdomsskole samt i klubbens aktiviteter.

Vigtige samarbejdspartnere

Der er indgået samarbejde med nogle mindre nabokommuner, der har så begrænset elevtal, at de vanskeligt vil kunne tilbyde de unge tosprogede en undervisning på de forskellige niveauer, der er behov for. Udbyttet ved dette samarbejde er, at de unge

kan få en undervisning, som er tilrettelagt i forhold til tidligere skolegang og læringsparathed. Derfor er et større antal elever på skolen en gevinst og en forudsætning for, at de unge løbende kan foretage niveauskift i de forskellige fag.

Visiteringen foretages af kommunernes integrationsmedarbejdere i social- og arbejdsmarkedsafdelingerne. Disse medarbejdere er meget bevidste om de tilbud, der kan gives i en større skole med et ungemiljø, der styrker de unges sociale og integrationsmæssige muligheder.

Rent økonomisk indebærer samarbejdet, at kommunerne afregner efter takster for betaling af danskundervisning i sprogcentre.

Ungeafdelingen i socialforvaltningen inddrages i en vurdering af, om der er unge, som har behov for en særlig indsats i form af revalidering. I de seneste år har 15 unge været igennem et revalideringsforløb. Disse unge bliver testet af PPR.

Samarbejde med sprogskolen praktiseres ud fra en samarbejdsaftale, som er godkendt af kommunens uddannelsesudvalg. I aftalen slås det fast, at undervisningen af unge mellem 18 og 25 år primært forestås af ungdomsskolen. Hvis den unge imidlertid med fordel kan undervises i et voksenpædagogisk miljø, henvises der til sprogskolen.

Forældresamarbejde

Samarbejdet med de unges forældre har en helt særlig status her. Det kræver en del overvejelser, når ungdomsskolen modtager forældre og elever med anden etnisk baggrund, og som er kommet sent til landet. Det er ikke uden grund, at vi her nævner forældrene først. I den danske skoleverden er man vant til, at når der arbejdes med unge i aldersgruppen fra 14 år og opefter, så sker dette i vid udstrækning på de unges præmisser, og jo ældre eleverne bliver, des mere medbestemmende er de. Man spørger, hvilke interesser de har, og hvilke tanker de har gjort sig om fremtiden etc. Hvis man benytter samme indgangsvinkel over for familier med anden etnisk baggrund end dansk, er der allerede begået en fejltagelse eller overset nogle kulturelle forskelle. Her

har forældrene langt større påvirkning i forhold til den unges valg. Det er derfor vigtigt at få etableret et godt og solidt samarbejde med forældrene.

Som forældre vil man jo altid det, som man selv umiddelbart mener, er det bedste for ens børn. Men på skoleområdet kommer mange af forældrene til de unge tosprogede til kort. De kan ikke hjælpe med lektier, gå med dem på kommunens kontorer eller lære dem om danske samfundsforhold og normer. Det betyder, at skolen – enten ledelsen eller den enkelte klasselærer – må tage over. For at dette skal lykkes, er det afgørende helt fra starten at involvere forældrene mest muligt.

Introduktion til skolen

Ved skolestart får forældrene sammen med den unge en rundvisning på skolen og en første gennemgang af de regler, der er gældende. Det foregår med tolk. Ledelsen/klasse-læreren kan ved denne lejlighed prøve på at danne sig et billede af forældrene og deres baggrund.

Umiddelbart efter skolestart afholdes der et forældremøde, hvor en tolk fortæller om skolens politik, og hvor de etniske grupper har mulighed for indbyrdes at diskutere tingene og høre erfaringer fra de "gamle" forældre.

På dette møde fortælles der blandt meget andet om:

- ungdomsskolens almene hold og klubtilbud
- folderen om skolens regler
- lejrskoler
- svømning/idræt
- mødepligt til alle fag
- at møde til tiden
- vigtigheden af lektielæsning.

Den almene del af ungdomsskolen og klubtilbuddet er ungdomsskolens force. Deltagelsen i disse tilbud letter tilgangen til det danske sprog, og det er vigtigt, at forældrene forstår og accepterer, at de unge deltager i disse tilbud – også pigerne.

Kontinuerlige samtaler

Efterfølgende afholdes kontinuerligt samtaler med forældrene. I løbet af et skoleår kommer forældrene sammen med de unge på skolen i alt syv gange:

- August:* Fælles forældremøde, hvor alle lærere og ledelsen er til stede.
September: Skole/hjemsamtaler, hvor klasselæreren er til stede.
November: Skole/hjemsamtaler, hvor klasselærer, matematiklærer og engelsklærer er til stede.
December: Fælles forældremøde, hvor alle lærere og ledelsen er til stede.
Februar: Skole/hjemsamtaler, hvor klasselæreren er til stede.
Maj: Skole/hjemsamtaler, hvor klasselærer, matematiklærer og engelsklærer er til stede.
Juni: Fælles forældremøde (dimission), hvor alle lærere og ledelsen er til stede.

Fælles mål for disse samtaler er:

- At forældrene forstår, at vi som undervisere vil være behjælpelige med så meget som muligt, men at ansvaret ligger hos forældrene.
- At sørge for, at forældrene så meget som overhovedet muligt bliver inddraget i beslutningsprocessen. Det gælder fx uddannelse, valgfag i den almene ungdomsskole og fritidsliv.

På disse møder tales der også om de mål, som eleven har. Her kan forskellen til etnisk danske unge være stor. Man må ikke glemme, at elevens mål i høj grad er lig forældrenes til tider urealistiske mål. Vores erfaring er, at man skal lade være med at skyde advokatdrømmen i sæk med det samme. Det er vigtigt i stedet for at have fakta om drømmen

parat, fx løn, studiested, studiets længde etc. Derefter kan man lave nogle delmål, som så tages op på de kommende møder.

Evaluering af eleverne i form af test er også et godt udgangspunkt i forældresamtalen. Det er af stor betydning, at man som underviser kan fremlægge noget konkret materiale, som kan være med til at sætte målet/drømmen i perspektiv.

Det er ligeledes af stor betydning, at både forældre og elever får forklaret, at man her i landet skal tage ansvar for egen læring. Det er virkelig en af de store forskelle fra de skolesystemer, som mange af disse elever kommer fra. Det nytter ikke, at forældrene går med den vildfarelse, at bare de unge er tilstede i undervisningstimerne, så "*får*" man et eksamensbevis. Det kræver en aktiv indsats fra de unge.

I løbet af skoleåret har vi yderligere to forældrearrangementer, hvor skolens personale og familierne får lejlighed til at være sammen på en anderledes og mere uformel måde. Vi har blandt andet brugt at sætte fokus på et specielt tema fx sundhed – herunder områder som anoreksi og motion.

Tolkens betydning

Ved al samtale med forældre bruges der tolk. Der er i projektet ansat en somalisk lærer, der ud over somali behersker arabisk. Vi har draget den erfaring, at det er af afgørende betydning, at man bruger gode tolke, hvis forældresamarbejdet skal blive optimalt. Ved gode tolke forstås tolke, som har et udbredt kendskab til det danske uddannelsessystem og den danske pædagogik, og som samtidig er uafhængige af de involverede parter. At gribe til den nemme løsning og bruge en af de andre elever må absolut frarådes. Det er desuden vigtigt, at tolken ikke kender familien privat.

Det har vist sig at være en rigtig god investering at bruge tid på samtale med tolken, som gøres bekendt med det værdigrundlag, som ungdomsskolen arbejder ud fra, og de regler, som gælder der, inden forældrene og den unge er med i samtalen.

Et ressourcekrævende arbejde

Et optimalt skole/hjemsamarbejde, som kan fremme de unges lærings- og integrationsproces, forudsætter, at man afsætter de nødvendige ressourcer. Begrundelserne for dette er blandt andet:

- Kommunikationen med forældrene kan i langt de fleste tilfælde kun foregå med tolk, hvilket betyder, at det tager længere tid.
- Man skal være sikker på, at budskabet er forstået, derfor kan telefonen ofte ikke bruges som kommunikationsmiddel.
- Det er skolens ansvar, at forældrene får indblik i det danske skolesystems opbygning.

Vi har gennem de år, hvor vi har arbejdet med undervisning af sent ankomne unge, fundet ud af, at det er af afgørende betydning, at skolen er bevidst om omfanget af det arbejde, der er nødvendigt, for at indsatsen skal lykkes for den unge. Således at det ikke kun drejer sig om ren og skær undervisning, men om en helhedsindsats over for både faglige, personlige, sociale og familiemæssige aspekter af den unges liv.

Opsøgende arbejde i forbindelse med undervisnings- og integrationsforløbet

Som det fremgår, er forældresamarbejdet et meget vigtigt element i Kolding Nords undervisnings- og integrationsforløb. Det samme gælder den opsøgende indsats. I ungdomsskolens regi er der ansat to opsøgende medarbejdere, der udelukkende arbejder med unge tosprogede. Medarbejderne har hele Kolding som arbejdsområde. Som udgangspunkt og base har de ungdomsskolen og ungdomsskolens klubber, hvor de fleste af de unge tosprogede kommer. Medarbejdernes hovedopgave er vejledning på det skole/uddannelsesmæssige plan og rådgivning på det personlige/socialt plan. Medarbejderne vil ofte erstatte den vejledning og rådgivning, som mange etnisk danske forældre giver deres unge, men som forældrene til de sent ankomne unge ikke altid har baggrund for at give.

I forhold til skole/uddannelsesvejledning samarbejdes der tæt med de tre uddannede skolevejledere, som også har til huse i ungdomsskolen. Når eleverne udsluses fra ungdomsskolen, er det ungdomsskolens vejleder, de tre ungdomsvejledere⁵ samt ungdomsskolens ledelse, der jævnligt har kontakt til aftagende uddannelsesinstitutioner (fx VUC, 10. klasse i folkeskolen, produktionsskole med henblik på egu).

De opsøgende medarbejdere har base i ungdomsskolen. Det betyder, at deres kendskab til de unge, der deltager i ungdomsskolens dagundervisning, er ekstra stort. De unge og medarbejderne får opbygget det tillidsforhold, der skal til, for at en effektiv vejledning og rådgivning kan finde sted.

En afgørende faktor for, at de unge er i stand til at kunne modtage en effektiv undervisning, er, at deres hverdag "hænger sammen". Sammen med de øvrige medarbejdere afkoder de opsøgende medarbejdere de unges reaktionsmønstre både i skoletiden og i fritiden, og der bliver hurtigt indsat hjælp ved samtaler og andre løsningsmuligheder, hvis der er behov herfor.

Af problemfelter kan nævnes:

- De unge bor ofte i meget små lejligheder med mange familiemedlemmer, således at den nødvendige plads til en selvstændig tilværelse er udelukket. Mange af de unge har ikke den ro, der skal til, for at de kan studere. I familierne kan der opstå konflikter, idet de unge i samværet med andre unge hurtigere end deres forældre bliver indstillet på at leve efter de normer, som findes i det danske samfund. Mange af de unge har fået hjælp til at finde ungdomsboliger, lejligheder eller andre boligformer, så den nødvendige ro og mulighed for selvstændighed kan skabes. Disse løsninger foretages i videst muligt omfang altid med accept fra forældrene.

5. Kolding kommune har modtaget ressourcer fra projekt "Kvalitet i ungdomsvejledningen" til disse tre ungdomsvejledere. Vejlederne har til huse hos ungdomsskolen.

- Det hænder, at nogle af de unge kommer i konflikt med lovgivningen. Der er mange fristelser i det danske samfund, og det er ikke alle, som kan modstå dem. Der kan være unge blandt de tosprogede, som er i en risikogruppe for at blive involveret i voldelige konflikter med andre unge og derved komme i kontakt med politi og sociale myndigheder. Medarbejderne følger disse unge tæt i den sagsbehandling, der skal foretages i forbindelse med ulovlighederne. Derfor er der oparbejdet et meget tæt og funktionelt SSP-samarbejde, så det forebyggende arbejde på alle områder prioriteres højt.
- Som alle andre unge ønsker de unge tosprogede at få tilknytning til arbejdsmarkedet ved fritidsjob, praktikperioder, arbejdsprøvning eller fuldtidsjob, når de er kørt træt i den meget koncentrerede undervisning, som de deltager i. De opsøgende medarbejdere forsøger at skabe et net af arbejdspladser til brug for de unge. Medarbejderne udarbejder personbeskrivelser sammen med de unge og følger dem ud på virksomhederne. Medarbejderne er kontaktpersoner for virksomhederne, og der bliver løbende fulgt op på de unges situation på arbejdspladsen.

Der lægges stor vægt på det positive udbytte, som de unge kan få i samværet med andre unge ved deltagelse i idrætsforeningerne. Styrkelse af de unges positive, sociale netværk og brugen af det danske sprog fremmer integrationsforløbet. De unge følges ud i foreningerne, for at de kan finde netop det område, hvor der er mulighed for positive oplevelser for den enkelte.

Ved at tage udgangspunkt i de unge og deres forældres baggrund og ved at være opmærksom på de nævnte problemfelter og sætte ind, hvis der er behov for det, forsøger PULS på Kolding Nord Ungdomsskole at ruste de unge sent ankomne tosprogede til en fremtid i Danmark – både fagligt, personligt og socialt.

“Jeg håber, jeg får en god uddannelse. Jeg vil gerne gå i skole og lære noget mere dansk. Jeg håber også at komme tilbage til Somalia, når der bliver fred.”

(dreng, 15 år, Somalia)

“Jeg ønsker altid at være læge, men mine drømme er blevet ødelagt pga. mit sprog. Hvis jeg var god til dansk, ville jeg hellere være læge i stedet for at blive buschauffør. Derfor er jeg lidt ked af det, for jeg kan ikke blive læge, selvom det er min største drøm. Men det er godt nok at være buschauffør.”

(dreng, 18 år, Tyrkiet)

Det er aldrig for sent

“I projektundervisningen arbejder vi med forskellige temaer og organiserer undervisningen i grupper. Det er en arbejdsform, som er fremmed for vore elever, men nødvendig hvis de skal begå sig i enten uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet.”

Multiskolen, Hedensted og Juelsminde

Af Connie Hadberg, leder af Multiskolen, Hedensted Ungdomsskole

Multiskolen er organiseret i et samarbejde mellem to mindre kommuner, nemlig Hedensted og Juelsminde. Multiskolen har erfaret, at dette samarbejde giver nogle fordele både organisatorisk og pædagogisk. De unge sent ankomne drager fordel af, at målgruppen er større, hvorved muligheden for en mere omfattende pædagogisk indsats og undervisning forbedres. At drive skole på tværs af kommunegrænser giver derudover bedre mulighed for, at de unge sent ankomne kan indgå i et ungemiljø, som kan have en positiv indflydelse på den enkelte unges udvikling og integration.

Hedensted og Juelsminde kommuner er to mindre landkommuner med ca. 15.000 indbyggere hver – altså et samlet befolkningsgrundlag på godt 30.000 indbyggere. Multiskolen er etableret under Hedensted Ungdomsskole som en selvstændig afdeling med en afdelingsleder. Afdelingslederen har reference til ungdomsskolelederen og hører under Hedensted Kommunes Skoleforvaltning.

Hedensted og Juelsminde Kommuner har etableret en fælles administrativ integrationsenhed, som varetager de første opgaver i forbindelse med flygtninge, der kommer til de to kommuner – modtagelse, bolig, etablering, skoletilbud mv. Så snart flygtningene er etableret, overgår de til de respektive socialforvaltninger, hvorfra eventuelle ydelser og aktivering administreres.

Multiskolen tilbyder undervisning af unge sent ankomne flygtninge, som aldersmæssigt ligger mellem 15 og 18 år, og som ikke ideelt passer ind i folkeskolens undervisning eller i voksenundervisningens dansk- og aktiveringstilbud.

Rent fysisk ligger Multiskolen i Hedensted by tæt ved Hedensted Skole. Vi har to undervisningslokaler og administration i en selvstændig bygning (ombygget bungalow) og yderligere to undervisningslokaler på Hedensted Skole i Top 10's afdeling – Hedensted Kommunes 10. klasse-center. Der er dog ingen tvivl om, at vore elever i pauserne i det store hele føler sig mest hjemme i bungalowen, hvor der ligeledes er computeradgang.

Primært er Multiskolen forankret i ungdomsskolen af administrative årsager. Samtidig er der også for elevernes vedkommende flere fordele ved denne placering. Ungdomsskolen har et stort netværk af lærere tilknyttet og stor erfaring med at tilknytte andre personalegrupper end undervisere. Derfor er det for alle parter mest hensigtsmæssigt at bruge de ressourcer og erfaringer, som ungdomsskolen er rig på.

Målgruppe

De flygtninge, der aktuelt er i Hedensted og Juelsminde Kommuner, er fortrinsvis fra Irak, både kurdisk og arabisk talende. Der er desuden enkelte bosniere og afghanske elever.

Gruppen af flygtninge i kommunerne er for forældrenes vedkommende med enkelte undtagelser uddannede. De unge i Multiskolen er altså hverken vant til studiemiljøer eller til skoleformen. Især for pigernes vedkommende er skolegangen kort og mangelfuld. Der er endda flere af vores elever, der slet ikke har gået i skole, og altså er analfabeter. Enkelte af vore elever er uledsagede unge, andre kommer fra hjem med traumatiserede forældre – og disse forhold præger naturligvis de unge.

For alle vore elever gælder dog, at de krav, der stilles i et dansk skolesystem, kun vanskeligt kan matches af det, de tidligere har lært. Projektopgaven i 9. kl. og eksamenformen i fx matematik kræver gruppesamarbejde, og eleverne har hverken redskaberne til at samarbejde med hinanden eller til at arbejde selvstændigt. Så selv for elever, der efterhånden er blevet gode til dansk, er der et stykke vej til forståelsen af og deltagelsen i det danske uddannelsessystem.

Målgruppen kan bedst kategoriseres og beskrives med nedenstående skema, der tager udgangspunkt i et materiale, som findes beskrevet i bogen "Undervisning af 16-25-årige flygtninge og indvandrere – en undersøgelse af særlige tilbud". Ifølge dette kan Multiskolens elever fordeles procentuelt i fire grupper. Vores opgørelse for 1. kvartal 2003 ser således ud:

Gruppe 1	Gruppe 2	Gruppe 3	Gruppe 4
20-25%	ca. 50%	ca. 25%	0-5%
Manglende forældrestøtte Ingen eller ringe skolegang Indlæringsvanskeligheder Sociale og faglige problemer Psykiske problemer	Svag skolebaggrund Sproglige, faglige og kulturelle vanskeligheder Stort behov for støtte og vejledning	Nogen skolegang Sproglige, faglige og kulturelle barrierer Manglende kendskab til undervisningsform	Danskfaglige barrierer, som kan afhjælpes ved kontinuerlig sprogstimuli og undervisning

Det pædagogiske indhold

Målene for Multiskolens arbejde er:

- at give den enkelte elev en undervisning, som giver den unge mulighed for at forme sin fremtid i Danmark,
- at give et undervisningstilbud, der i videst mulige omfang kvalificerer eleven til at fortsætte i en ungdomsuddannelse eller tage et varigt arbejde,

- at give eleverne en grundlæggende samfunds-, kultur- og erhvervsorientering, der gør det muligt for dem at foretage nogle realistiske valg for fremtiden og få en større forståelse for og indsigt i det samfund, de lever i.

Visitering

For at kunne målrette tilbuddet i forhold til den enkelte unge er det nødvendigt, at der sker en grundig afdækning af den enkelte elevs forudsætninger. Til det formål anvendes et hjælpeskema ved visitationssamtalerne. Før skolestart er der en visitationssamtale med hver enkelt elev og dennes forældre. Det er vejlederen (afdelingslederen), der i samarbejde med integrationsmedarbejderen indkalder til samtalen, og vejlederen, som gennemfører samtalen. Vi benytter altid tolk ved vejledningssamtaler og forældre-møder og benytter da et bureau samt en kommunalt tilknyttet tolk.

Det anvendte hjælpeskema indeholder følgende punkter:

Navn, alder, nationalitet, familierelationer, fritidsinteresser	Sammenhængende skolegang i hjemlandet – antal år	Skolegang i Danmark – herunder det sproglige niveau	Psykosocial situation, den helbredsmæssige tilstand	Indlæringsmuligheder og motivation	Handleplan, herunder anbefalet tilbud
---	--	---	---	------------------------------------	---------------------------------------

Ved samtalen er det ligeledes væsentligt, at både eleven og forældrene bliver præsenteret for skolens hverdag og værdisæt. Fx bliver det ved hver samtale forklaret, at ekskursioner og andre aktiviteter er en ligeså væsentlig del af skolegangen som grammatik og matematik.

Undervisning og læringsmiljø i Multiskolen

Undervisningen har et omfang på 28 lektioner pr. uge. Hovedvægten lægges på dansk sprog og kultur med folkeskolens afgangsprøve som mål. Eleverne er inddelt i tre klasser efter niveau samt en alfa-/specialklasse. Alle holdene har dansk som andetsprog, matematik og engelsk som grundfag og desuden orientering og projektundervisning. De elever, som har de ringeste forudsætninger, har dansk i stedet for engelsk.

I projektundervisningen arbejder vi med forskellige temaer og organiserer undervisningen i grupper. Det er en arbejdsform, som er fremmed for vore elever, men nødvendig hvis de skal begå sig i enten uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet.

Klasserne etableres med et elevtal på syv-otte. Det er nødvendigt at arbejde med små hold, da undervisningen skal dække mange forskellige "huller" hos de unge. Det drejer sig ikke blot om faglig indlæring, men også om indlæring i forhold til fx:

- at få greb om arbejdsmetoder
- at lytte og tale
- at analysere – både grammatisk og indholdsmæssigt
- at give udtryk for følelser
- at få arbejdet med mange sider af den sproglige kompetence sideløbende med den faglige læring.

Ud over de nævnte fag har eleverne idræt med "Top 10", og hvor det indgår naturligt, deltager de i almindelige skolearrangementer, fx skolernes motionsdag og uddannelsesmesser. Både projektundervisning, praktisk-musiske og idrætslige aktiviteter stiller krav til eleverne om – og opøver evnen til – at håndtere og efterleve sociale spilleregler.

Af hensyn til elevernes fortsatte uddannelse, er det vigtigt at bruge edb som redskab i undervisningen, så de unge bliver fortrolige med de elektroniske medier, og for at manglende kendskab til edb ikke kommer til at udgøre en barriere i de unges videre forløb.

Multiskolens elever og lærere indgår i Hedensted Skoles skriftlige eksamener. Lærerne som tilsynsførende. De mundtlige eksamener afholdes af Multiskolen selv. På Multiskolen bliver der arbejdet hen mod folkeskolens afgangsprøve, men enkelte elever bliver dog tilmeldt Sprogcentrenes prøver som privatister, idet de ikke kan honorere de faglige krav, der stilles i dansk, matematik eller engelsk ved folkeskolens afgangsprøve.

Ud over den almindelige undervisning i skolefag lægger vi vægt på et højskoleagtigt miljø, hvor der ca. en gang hver måned arrangeres ekskursioner med eleverne – enten holdvis eller samlet. Ekskursionerne bruges til at give de unge oplevelser af forskellig karakter – i tilfældig orden kan nævnes: lokale museer (historiske), skøjtehal, skovtur, fisketur, heldagsbesøg på efterskoler, beach-volley og kælkebakke – alt efter sæson. I samarbejde med 10. klasserne arrangerer Multiskolen desuden fire årlige fællesdage med forskellige aktiviteter på tværs af klasser og kulturer. Ved disse arrangementer er der ofte praktisk-musiske eller idrætslige aktiviteter på dagsordenen.

Også de unges fritidsliv tages der hånd om. I samarbejde med en projektleder har en række foreninger i Hedensted og Juelsminde kommuner specielle tilbud, der har til formål at integrere flygtninge og indvandrere i lokalområdets foreninger. Konkret tilbydes der gratis medlemskab i starten samt tilknytning af en mentor/besøgsven, som følger den unge. Mentoren/besøgsvennen fungerer som en slags isbryder, som kan hjælpe i kommunikationen undervejs. Lærere og familierådgiver har også hjulpet de unge ud i forenings- og aftenskolelivet.

Vejledning af de unge

En del af målsætningen er at føre de unge videre i uddannelsessystemet eller ud på arbejdsmarkedet, og for at kunne opfylde denne målsætning er det nødvendigt, at der gives en viden om dette område. I den forbindelse er det vigtigt at sætte ind med vejledning og praktik fra begyndelsen af undervisningsforløbet, da de unge har brug for stor indsigt og megen erfaring samt mange oplevelser for at kunne træffe et realistisk valg, hvad angår uddannelse og erhverv. I forbindelse med undervisningstilbuddet etableres der for enkelte elever praktikforløb af kortere eller længere varighed hos lokale

virksomheder. Desuden deltager Multiskolens elever i brobygningsforløb på fx tekniske skoler, og enkelte elever har deltaget i højskoleophold.

Multiskolen gennemfører hvert halve år vejledningssamtaler med eleverne og deres forældre. I disse samtaler ser vi dels på status for indlæring, og hvordan det går i skolen og fritiden (fx med sportsklubber og fritidsjob), og dels sætter vi fokus på fremtidens uddannelses- og jobmuligheder for den enkelte. Deri ligger en dobbelt formidling, idet både elever og forældre skal informeres om uddannelsesmuligheder og krav på arbejdsmarkedet, og samtidig skal forældrene ofte overbevises om, at eksempelvis håndværkeruddannelser er anerkendte – ikke kun læge- eller jurastudiet.

Udslusning

I forbindelse med udslusning er det nødvendigt, at de unge har en vejleder, som ud over uddannelsesrelateret rådgivning og vejledning også tager sig af andre typer af problemer. Det er afdelingslederen, som har ansvaret for, at der foregår vejledning. I praksis foregår vejledningen i et samarbejde mellem afdelingslederen, familierådgiver og socialrådgiver. Efter afslutningen af undervisningsforløbet er vejlederen forpligtet til udvidet vejledning af den enkelte unge, ligesom de unge skal have mulighed for løbende at kontakte vejlederen, hvis der er behov for råd og vejledning.

Hver gang en elev udsluses, tager Multiskolen kontakt til den modtagende skole. Det sker i første omgang ved almindelig tilmelding til fx teknisk skole, hvor der medsendes følgebrev og eventuel karakterliste eller eksamensbevis. Dernæst er der oftest telefonisk kontakt. Inden eleven begynder, sender vejlederen en kort beskrivelse af eleven. Beskrivelsen omfatter elevens faglige niveau, arbejdsindsats samt sociale relationer og måde at fungere på i fællesskabet.

Som efterværn for eleverne tilbyder ungdomsskolen lektielæsningskurser, som relaterer sig til almene fag i forskellige ungdomsuddannelser. Det har fungeret med stor succes. Sideløbende har både vejleder og familierådgiver haft kontakt med de unge. Vejlederen fungerer også som sparringspartner og rådgiver for skolevejledere.

Dels via lektielæsning og dels via tæt samarbejde med familierådgiveren forhindrer vi, at unge, som dropper ud, "glemmes" i flere måneder, inden der reageres. Og som ved al hjælp er hurtig hjælp dobbelt hjælp, så der laves en realistisk og realiserbar ny plan for den unge.

De ansattes kvalifikationer

Arbejdet med unge med en anden etnisk baggrund end dansk kræver, at underviseren:

- er i besiddelse af interkulturel kompetence, hvilket betyder, at man besidder viden nok til at kunne se og acceptere forskelle mellem og ligheder med sin egen kultur og de unges kultur. At man kan skelne mellem det, der er almenmenneskeligt, og det, der er kulturelt betinget, og at man er i stand til at se tingene gennem en anden kulturs briller,
- har uddannelse eller erfaring i undervisning i dansk som andetsprog,
- har grundig erfaring som underviser, gerne med erfaring fra begynderundervisning, fremmedsprogsundervisning og specialundervisning,
- har viden om og erfaring med undervisning af unge, som har dansk som andetsprog.

Aktuelt har alle ansatte på Multiskolen en læreruddannelse. Undtaget herfra er en tilknyttet familierådgiver, som har en socialrådgiveruddannelse. Derudover dækker lærernes erfaring både arbejdet med tosprogede, integration, højskole, ungdomsskole/efterskole, bofællesskab samt almindelig folkeskoleerfaring. To lærere er henholdsvis i gang med eller har gennemført kurser i dansk som andetsprog.

Samarbejdspartnere

Når man som to små kommuner i fællesskab organiserer integrationsarbejdet, herunder undervisningen, opnår man nogle fordele. Først og fremmest kan man i forbindelse med undervisningen pege på, at målgruppen bliver fordoblet, hvilket betyder, at man pædagogisk, organisatorisk og økonomisk kan tilbyde en bedre undervisning.

Skoletilbuddet for de unge kan kun vanskeligt realiseres lokalt, hvis ikke elevgrundlaget er af en vis størrelse. Dernæst betyder det tværkommunale samarbejde, at de unge kan færdes og knytte kontakter i hinandens lokalområder.

Et undervisningstilbud, som fungerer på tværs af to kommuner, fordrer naturligvis et bredt samarbejde mellem forskellige faggrupper samt megen og kontinuerlig kommunikation. Primært har Multiskolen et tæt samarbejde med Integrationskontoret, som er en koordinerende fælles enhed for de to kommuner. Desuden er familierådgivere en meget vigtig samarbejdspartner i forhold til de unge og deres forældre og i et vist omfang sagsbehandlerne i de respektive kommuner.

Der er nedsat en mindre administrativ følgegruppe bestående af repræsentanter fra hver forvaltning i de to kommuner, ungdomsskoleinspektøren og afdelingslederen. Følgegruppen skal sikre kommunikation og koordinering på forvaltningsniveau samt information fra Multiskolen til begge kommuner.

Der er selvfølgelig enkelte områder, hvor det giver en ekstra instans at kommunikere med. For eksempel skal skoleforvaltningen i hver enkelt kommune sørge for skolelæge og bustransport for elever fra deres kommune. Det vil sige, at der er to skolelæger, som kontakter skolen og laver aftaler.

Alt i alt er det altså ikke så stor en administrativ byrde at drive skole for to kommuner, som man måske kunne formode. I virkeligheden er det, hvad sprogcentre og daghøjskoler gør. Den største forhindring er i praksis afstand og transport. Eleverne bor spredt og i relativt små landsbysamfund, hvor der kan være flere timer mellem rutebilafgangene. Det betyder, at transport til og fra skolen for ca. halvdelen af elevernes vedkommende må foregå med en særlig bus, som transporterer både børn og voksne. Det medfører, at hverdagen bliver uflexibel i forhold til møde- og sluttidspunkter. Den pædagogiske konsekvens er også, at mulighederne for venskaber og fritid i hinandens selskab for flere af de unge er begrænsede. Det kan fx ske, at der kun er én tosproget på et fodboldhold, hvilket kan være positivt i forhold til sproglige udfordringer og udviklingsmuligheder, men desværre ser vi også, at nogle fravælger samværet med etniske danskere, fordi de føler sig meget sårbare helt alene.

Konklusion

Alt i alt kan vi konkludere, at vi i Multiskolen har positive erfaringer med at drive skole for unge flygtninge på tværs af kommunegrænsen. Det giver mulighed for at skabe et helt specielt ungdomsmiljø, hvor den enkelte unge kan udvikle sig og tilegne sig både viden og færdigheder samt sociale og sproglige kompetencer, som betyder, at den unge kan gennemføre et uddannelsesforløb og dermed opnå at blive selvforsørgende og få et liv som aktiv medborger i samfundet.

“Ungdomsskolen har et stort netværk af lærere tilknyttet og stor erfaring med at tilknytte andre personalegrupper end undervisere.”

Undervisning af sent ankomne flygtninge og indvandrere i Lyngby-Taarbæk Kommunes Ungdomsskole

Af ungdomsskoleinspektør Torben Nellemose,
Lyngby-Taarbæk Kommunes Ungdomsskole

I Lyngby-Taarbæk Kommunes Ungdomsskole lægges der vægt på at se de unge sent ankomne tosprogede i et helhedsperspektiv. Ungdomsskolen har stor erfaring med traumatiserede unge, som har behov for støtte og rådgivning, der rækker ud over den almindelige undervisning. I samarbejde med professionelle behandlere hjælpes disse unge på vej, så de sikres de bedste muligheder for at få udbytte af undervisningen. Endvidere har ungdomsskolen i Lyngby-Taarbæk kommune et særligt fokus på, at de unge sent ankomne erhverver sig kompetencer inden for gruppe- og projektorienteret arbejde. Sådanne arbejdsformer fordrer bl.a., at man tager ansvar for egen læring, hvilket er betydningsfuldt i forhold til såvel de unges personlige udvikling som deres videre uddannelses- og/eller arbejdsforløb.

I Lyngby-Taarbæk kommune er det blevet besluttet at lade alle unge flygtninge og indvandrere undervise i særlige modtagelsesklasser i ungdomsskolen. Et væsentligt argument for, at undervisningen foregår i ungdomsskolen, er, at de unge her har mulighed for at møde andre (etnisk danske) unge, ligesom de her kan få tæt tilknytning til ungdomsskolens øvrige undervisningstilbud og således også har mulighed for en aktiv fritid.

Målgruppe og visitation

Målgruppen er unge, sent ankomne flygtninge og indvandrere i alderen 14-23 år. De unge kommer fortrinsvis fra Iran, Irak og Afghanistan, men der er også unge fra Somalia, Kina, Thailand og Marokko.

De fleste har gået i skole i deres hjemland, men deres udbytte af skolegangen varierer stærkt. Kun ganske få er analfabeter og har aldrig modtaget undervisning. En del af de unge er stærkt præget af deres opvækst i krigszoner og lider under svære traumer, hvilket har stor indflydelse på deres hverdag både i og uden for skolen.

De unge visiteres til ungdomsskolen af kommunens integrationsafsnit. Ved indskrivningen foretager vi med hjælp fra udefrakommende tolk selv så grundig en kortlægning af elevens forudsætninger for at gå i skole, som det er muligt at gøre. Det er af afgørende betydning hurtigst muligt at finde ud af, om elever, som ikke har en alderssvarende skolefaglig viden, halter bagud på grund af manglende skolegang eller på grund af et egentligt specialundervisningsbehov.

I forbindelse med indskrivningen laves en simpel mål- og handleplan for den første periode. Planen udbygges i takt med, at lærerne får større kendskab til eleven og dennes forudsætninger, og planen følges løbende op i et samarbejde mellem eleven og dennes kontaktlærer.

Organisering af tilbuddet

Undervisningen gennemføres på ungdomsskolen, som har egne bygninger, i hvilke al ungdomsskolevirksomhed i kommunen foregår. I et vist omfang deles bygningen med den lokale handelsskole. Det betyder, at de sent ankomne unge dagligt færdes i et miljø omgivet af etnisk danske unge. Vi anser det for at være af væsentlig betydning, at gruppen af sent ankomne ikke afsondres mere end højst nødvendigt. Rent undervisningsmæssigt er det kun få aktiviteter, vi kan tilrettelægge som "integrerede hold", men socialt kan der uden videre foregå forskellige aktiviteter.

Undervisningen differentieres mest muligt i overensstemmelse med elevernes forudsætninger. I visse tilfælde må vi gennemføre individuelle undervisningsforløb for at kunne tilgodese den enkelte bedst muligt, men hovedreglen er, at vi opererer med fire "linier": En alfa-linie (med ganske få elever), en begynderlinie 1 og 2 samt en prøvelinie. Hertil kommer, at der arrangeres specialundervisning for elever med særlige indlæringsvanske-

ligheder. Vi har hidtil satset på at føre dem, der klarer sig bedst, op til FSA, men med de nye regler indføres sprogcenter testen formentlig også.

Undervisningen tilrettelægges i 46 uger om året, med 30 timer om ugen. Hovedformålet er at lære de unge dansk og at lære dem om danske samfundsforhold. Undervisningen i dansk som andetsprog foregår ikke kun i faget dansk, men i hele fagrækken. Andre vigtige fag på skemaet er matematik og engelsk. Nogle elever kan allerede efter det første år i modtagelsesklassen bestå FSA i engelsk. Herudover undervises de unge i fysik og idræt sammen med heltidsundervisningens danske unge. Hertil kommer alle de praktiske/musiske fag, hvor eleverne får mulighed for at udnytte andre evner end de boglige. Der arrangeres desuden lejrskoler i såvel ind- som udland.

For at støtte undervisningen bedst muligt har vi tilrettelagt lektielæsningen og arbejdet med mål- og handleplan, så det foregår hver dag – midt på dagen – og med lærere til stede. Det er lærerens opgave at bistå eleven med de lektier, eleven er blevet pålagt. Eleverne har ligeledes lektier, som skal bearbejdes hjemme. I nogle tilfælde hindrer boligens størrelse og indretning, at eleven kan få udbytte af hjemmearbejde. Her tilbyder vi faciliteter på skolen efter normal undervisningstid.

For at kunne følge med i den enkelte elevs faglige udvikling foretages løbende samtaler mellem læreren og eleven. Samtalen gennemføres ca. hver femte uge, og resultatet registreres i mål- og handleplanen.

Ud over den mere boglige undervisning gennemføres en række integrationsfremmende aktiviteter – alt fra deltagelse i den almene ungdomsskoleundervisning til lejrskoler og ekskursioner til forskellige områder af Danmark. Vi forsøger at få de unge tilmeldt mere interessebetonede fritidsaktiviteter, herunder medlemskab af lokale sportsklubber. Herved opnår vi den bedste form for integration. I weekender og ferier har vi ligeledes forskellige aktiviteter til målgruppen, der skal medvirke til en vellykket integration.

Lærerkvalifikationer

Samtlige undervisere har lærereksamen. En af lærerne er fra Iran, hvor han er uddannet som lærer. To af lærerne er uddannet i at undervise i dansk som andetsprog, og de øvrige har mange års erfaring i at undervise målgruppen. Der er tilknyttet en tosproget socialpædagogisk medarbejder, som ofte får rollen som konfliktløser, og som i perioder nærmest er uundværlig.

Det er altafgørende, at læreren ud over at være faglig velkvalificeret besidder særlige menneskelige egenskaber, der rækker til at arbejde med unge, der er belastede med andre vanskeligheder end faglige. Man skal have stor forståelse for og viden om vanskeligt stillede unge. Ind imellem kan de unges baggrund være så belastet og så "hemmelighedsstempelt", at det kommer i vejen for en god integration.

Erfaringer med traumatiserede unge

Et helt særligt kapitel er de traumatiserede unge. Vi må grundlæggende konstatere, at traumer i meget høj grad påvirker de unges mulighed for læring. Særlig problematisk er situationen for unge, som er ankommet til Danmark uledsaget. Det er ikke mindst i forhold til denne gruppe, vores "omsorgsmedarbejder" spiller en helt afgørende rolle.

Omsorgsmedarbejderen, der tidligere var lærer i projektet, er nu forsøgsvis ansat af socialforvaltningen hele 2003. Omsorgsmedarbejderen varetager en lang række forskellige rådgivningsmæssige opgaver for de unge, som ikke har støtte i hverdagen fra forældre eller andre ansvarlige voksne. Der har vist sig at være et næsten ubeskriveligt stort behov for støtte og rådgivning, herunder ikke mindst af traumatiserede unge.

Vi kan ikke undervise os fra de væsentligste problemer. Hverdagen uden for skolen belaster ofte de unge i så høj grad, at de ikke er i stand til at profitere af den undervisning, de modtager. Vi anser rådgivning i "hverdagsliv i Danmark" for at være en af vore kerneydelser i erkendelse af, at store, private problemer, der bunder i flugtsituationen og usikkerheden omkring den familie, man forlod i hjemlandet, kan trænge sig

så voldsomt på, at de må lindres, inden den egentlige undervisning kan give tilstrækkeligt udbytte.

Omsorgsmedarbejderen er en vigtig brik i disse unges tilværelse, men kan ikke hjælpe dem gennem alle deres problemer. Det er af yderste vigtighed, at der bliver taget hånd om disse unge også af professionelle behandlere, der ved, hvad de har med at gøre. Vi har derfor samarbejde dels med CEPAR (Center for Psykosocialt Arbejde med flygtninge og indvandrere), dels med psykologer og psykiatere i de tilfælde, hvor traumerne er af så stort omfang, at de unge i perioder ikke kan modtage undervisning. Vi må dog ikke bagatellisere vigtigheden af den daglige kontakt med en dygtig og omsorgsfuld lærer. Ofte er det samarbejdet mellem denne og de professionelle, der skaber gode resultater. Der må derfor afsættes arbejdstid til lærerne, så også disse opgaver kan løses.

Den projektorienterede arbejdsform – en særlig udfordring

Det kræver en meget stor indsats at lære eleverne vores – ofte helt anderledes – indlæringsform og metode. Mange af vores elever har en meget gammeldags og traditionel opfattelse af undervisningsbegrebet, og de føler sig kun undervist, hvis læreren har doceret for dem i timevis. Gruppearbejde og projektundervisning er for mange ukendte begreber, der i første omgang møder stor modstand og uvilje. Derfor må eleverne sikres en gradvis introduktion til den projektorienterede arbejdsform. Vi mener, det er helt afgørende, at eleverne allerede tidligt i deres skoleforløb hos os får prøvet kræfter med dette svære begreb. For det første er det efter vores opfattelse en god og rigtig måde at arbejde på. For det andet vil de unge senere i deres eventuelle uddannelsesforløb løbe ind i store vanskeligheder, hvis de ikke er i stand til at påtage sig det ansvar for egen læring, som arbejdsformen lægger op til.

Det er vores erfaring, at det kan tage meget lang tid, før den arbejdsform lykkes med disse elever. De er ofte vant til, at der til den stillede opgave findes et enkelt, klart og præcist svar. De bliver frustrerede, når situationen nu er en anden. Det er nødvendigt, at eleverne ledes på vej gennem gradvist mere åbne opgaver, og at de ikke fra starten har ansvar for hele processen fra idé til produkt. Som led i processen har vi på det seneste

vist dem DR-programmet “Den sorte skole”. Her beskrives på bedste vis, hvor langt det er muligt at rykke eleverne med denne pædagogik.

Flere elever er blevet undervist autoritært i hjemlandet. Det kan være en brat overgang til undervisningsformen i Danmark, hvor det vægtes, at eleverne er kritiske og selvstændige. Derfor er det et centralt mål ikke kun at arbejde med undervisningens indhold, men i lige så høj grad med selve formen og i den forbindelse diskutere læringsbegreber, kvalifikationer og omgangsformer med elever og forældre. En af grundene til, at nogle af de tosprogede elever, der fortsætter i ungdomsuddannelserne, bliver isolerede, er, at de ikke behersker projekt- og gruppearbejdsformen.

Udslusning – brobygning til ungdomsuddannelserne

En væsentlig del af elevens “pensum” hos os er uddannelses- og erhvervsvejledning. Det kræver ofte mange timers samtaler at forklare eleverne, hvordan det danske uddannelsessystem er bygget op, hvordan det fungerer, og hvilke krav der stilles til uddannelse og viden for at kunne gennemføre en uddannelse.

Der samarbejdes med andre uddannelsesinstitutioner i området, fx teknisk skole, hvor eleverne deltager i brobygningsforløb af fire ugers varighed, så snart de mestrer dansk i rimeligt omfang. Herudover deltager en del elever i erhvervspraktikforløb. Et tæt samarbejde med kommunens erhvervs- og uddannelseskonsulent sikrer en god udslusning. Når eleverne er udsluset, holder vi kontakt med dem i en længere periode, med mindre de frabeder sig hjælp. Formålet er at kunne træde hjælpende til med rådgivning og vejledning, hvis udslusningen mislykkes.

Mere end kun dansk...

Det er altid forbundet med store vanskeligheder at skulle forlade hjemlandet, og – midt i puberteten – starte et nyt liv et nyt sted, der ikke alene er fremmed, men som oven i købet på flere punkter er direkte modsætningsfuld i forhold til den hjemlige

kultur. I skolen ses disse modsætninger blandt andet i forholdet mellem kønnene og i selve undervisningsformen.

Det er væsentligt at være bevidst om helheden i den enkelte elevs nye livssituation. Ignorerer man alt, hvad der foregår uden for skolen, når man ikke langt i undervisningen. Eleven kan have en masse problemer, som skal afhjælpes, før han/hun er "parat" til at lære. Derfor er det nødvendigt, at skolen afsætter ressourcer til at understøtte danskindlæringen uden for skoletiden. Det indebærer, at man sørger for, at eleven bliver introduceret til det danske fritidsliv i form af kontakt til klubber, foreninger og lokale netværk. Helt optimalt er det, når eleven kan starte i et fritidsjob. En reel vilje til at tage hånd om alt det, der kræves for at leve i Danmark, er en nødvendig forudsætning for integration.

“Det er væsentligt at være bevidst om helheden i den enkelte elevs nye livssituation.”

Det er aldrig for sent

“Ignorerer man alt, hvad der foregår uden for skolen, når man ikke langt i undervisningen.”

Den koordinerede integrationsindsats for tosprogede unge i Aalborg

Af afdelingsleder Vivi Kirch, Aalborg Ungdomsskole

På Aalborg Ungdomsskole er der mange differentieringsmuligheder, som sikrer, at den enkelte elev bliver mødt ud fra sine personlige såvel som faglige forudsætninger og behov. På alle niveauer arbejdes der med dansk som andetsprog. Det er karakteristisk, at dansk som andetsprog ikke kun betragtes som et selvstændigt fag, men også indgår som en integreret del af undervisningen i de øvrige fag og fagområder. På Aalborg Ungdomsskole tilpasses også udslusningen individuelt efter elevens standpunkt, ønsker og muligheder, således at den enkelte elev får den optimale støtte i forbindelse med overgangen til det videre forløb.

Målgruppe

Indsatsens målgruppe er sent ankomne tosprogede unge i alderen 16-25 år, som enten er for gamle til folkeskolens ordinære tilbud eller på vej til at blive det. Det kan også være unge, som på grund af deres alder og sociale status ikke passer til voksenundervisningen, eller unge, som mangler forudsætninger for at indgå direkte i ordinære tilbud. Det er Indsatsens opgave at analysere de unges behov og at oprette tilbud for *alle* unge i målgruppen. Fra august 2003 udvides målgruppen til at omfatte alle tosprogede unge med behov for en integrationsindsats i forhold til uddannelse eller arbejde.

De cirka 150 elever repræsenterer 30-35 modersmål, hvoraf somalisk, arabisk, kurdisk og tyrkisk udgør 70%. De unge kommer med vidt forskellige forudsætninger og baggrunde.

Visitation

En visitationsgruppe med vejledere fra sprogcentret, folkeskolen og ungdomsskolen samt en socialrådgiver behandler henvisninger af de unge. Herefter indkalder skolevejlederen den enkelte til en samtale med tolkebistand og så vidt muligt deltagelse af pårørende. Nyankomne placeres i basisundervisningen og øvrige unge klasseplaceres efter deres aktuelle profil. Den egentlige afdækning af elevens faglige, sproglige og sociale kompetencer foregår på baggrund af lærerteamets observationer i det daglige arbejde over en periode på en til to måneder.

Uddannelsesplan

Den første uddannelsessamtale foregår tre måneder efter indskrivningen. Her udarbejdes en uddannelsesplan på baggrund af en statusbeskrivelse fra lærerteamet og fremmødeopgørelser. Uddannelsesplanen følger den enkelte unge ved skift internt i Indsatsen og ved udslusning. Der gennemføres to årlige uddannelsessamtaler for alle elever og for over 18-årige på kontanthjælp yderligere to samtaler med deltagelse af sagsbehandler og klasselærer. Hensigten med uddannelsesplanen er dels, at den enkelte unge bliver stadig mere bevidst om sine muligheder i relation til uddannelse og erhverv, dels at medarbejderne får et redskab til at tilrettelægge målrettede aktiviteter.

Lærerkvalifikationer

Indsatsens lærergruppe består af lærere med lærer- og vejlederuddannelse, relevante linjefag samt indvandrerlærere/lærere med uddannelse i dansk som andetsprog for voksne. En del undervisning varetages i et samarbejde mellem Indsatsens lærere og faglærere ved ungdomsuddannelserne. Afgørende ressourcer i den samlede medarbejdergruppe er foruden det faglige fundament evnen til at kommunikere interkulturelt, interesse for og evne til at arbejde med tosprogede unge og til at samarbejde internt og eksternt. Der gennemføres to gange årligt fælles kompetenceudviklende forløb for samtlige medarbejdere med tilknytning til Indsatsen. Her arbejdes med de fælles mål og den fælles tilgang til opgaven og de unge.

Organisering af tilbud

Målet for alle unge i Indsatsen er integration i uddannelse, på arbejdsmarkedet og i fritidslivet. Tilbuddene er organiseret som forskellige klassetyper samt indslusningsordninger til ungdomsuddannelserne og arbejdsmarkedet. Aktuelle tilbud er beskrevet med målgruppe, mål og indhold på webstedet *www.2sprogede.dk*.

I folkeskoleregi har Indsatsen modtagelsesklasser og 10. klasse Tosproget Linje. Ungdomsskolens afdeling for tosprogede unge ligger på teknisk skole og er base for modtagelses-, erhvervs-, praktik-, forberedelses- og afgangsklasse. På VUC har Indsatsen en ungeklasse og på teknisk skole indslusningsklassen TEK11.

Unge, som er påbegyndt ordinære uddannelser, eller som har fået arbejde, støttes på mindre hold eller individuelt. Endvidere er der socialpædagogisk støtte til alle elever med behov – herunder støtte til deltagelse i fritidsbaserede tilbud blandt andet i ungdomsskolen.

Den enkelte klasse har som udgangspunkt 30 ugentlige lektioner med følgende fagfordeling: dansk som andetsprog (12 timer), samfundsfag (fire timer), engelsk (fire timer), matematik (fire timer), naturfag (fire timer) og it (to timer). Alle elever har to x en uges erhvervspraktik. Flere klasser er på præsentationskurser og i forskellige brobygningsforløb.

Indsatsen er baseret på de tosprogede unges ret til udvikling af både sproglige, faglige, sociale, kulturelle og personlige kompetencer. Derfor vægtes den brede fagrække, erhvervspraktik og forskellige kulturelle og sociale aktiviteter. For at kunne tilgodes mobiliteten og mangfoldigheden i målgruppen og den fortløbende sproglige og faglige progression samarbejder lærerne i team om større elevgrupper/klasser med samme overordnede mål. Hvert team, som består af klasse- og faglærere, har stort råderum i forhold til den konkrete gennemførelse af undervisning, vejledning og øvrige aktiviteter. Dette har vist sig at være et middel til udvikling, implementering af viden og erfaringer og til fleksibel og målrettet planlægning. Foruden den daglige undervisning tilrettelægger lærerteamet ekskursioner, lejrskoler, temauger og forskellige kulturelle og sociale

arrangementer. Skole/hjemsamarbejdet prioriteres højt i alle klasser – også samarbejdet med pårørende til elever over 18 år.

Indsatsen kan opdeles i tre overordnede profiler: Basisundervisning, prøveforberedende undervisning og erhvervsforberedende undervisning. Under hver profil er der forskellige klassetyper, der modsvarer elevernes forudsætninger og mål.

Basisundervisning

er betegnelsen for undervisningen af nyankomne unge eller unge, som af en eller anden årsag ikke har tilegnet sig basale dansksproglige og faglige kompetencer. Her lægges vægt på at bruge det danske sprog i mange forskellige situationer samt på at opbygge selvtillid som sprogbruger. Dette foregår dels i faget dansk som andetsprog og dels som en integreret del af undervisningen i de øvrige fag og fagområder samt ved aktiviteter som temauger og ekskursioner. Samarbejdet med pårørende foregår overvejende i form af arrangementer, hvor elever og lærere i fællesskab giver et indblik i skoledagen. Basisundervisningen er organiseret i introklasser og forskellige modtagelses- og læseklasser. Afhængigt af elevernes forudsætninger varer dette forløb et til to år.

Prøveforberedende undervisning

betegner den undervisning, som tilrettelægges for elever, der inden for et – to år vil kunne afslutte med en danskprøve eller med en ordinær FSA eller almen voksenuddannelsesprøve (AVU). Både i forhold til vejledning og undervisning frem mod de ordinære prøver i fagene dansk, matematik, engelsk og fysik er dansk som andetsprog et fagområde, hvor der arbejdes med at få de unge til at forholde sig bevidst til tosprogethed, andetsprogstilegnelse og til tilegnelse af strategier, fx i forhold til nye arbejdsformer og fag/fagsprog. Den prøveforberedende undervisning er p.t. organiseret i fire forskellige klassetyper.

Forberedelsesklassen er for 17-25-årige tosprogede unge, der alle stiler mod en prøve. Denne klasse “samler op” på elever, som er over basisniveau, men som i øvrigt har vidt forskellige forudsætninger. For eksempel elever med et velfungerende mundtligt dansk, men mangelfulde læse- og skrivefærdigheder, elever, som mestrer det skriftlige bedre end det talte, eller elever, som af forskellige årsager ikke har et tilstrækkeligt funda-

ment i forhold til engelsk, matematik, samfundsfag eller edb. Dansk som andetsprog er her både et fag og et redskab til den videre udvikling. Der er derfor en høj grad af undervisningsdifferentiering.

10. klasse Tosproget Linje er for 16-17-årige tosprogede unge, som forventes at afslutte med FSA. Klassen er en del af et 10. klasse-center og deltager i ugentlige fællestimer og introetur. Forskellen på denne klasse og de øvrige i 10. klasse-centret er, at dansk som andetsprog er et redskab i samtlige fag, at der er obligatorisk lektiecafé og et udvidet skole/hjemsamarbejde.

Afgangsklassen er for 17-23-årige tosprogede unge, som forventes at afslutte med FSA. Undervisningen er overvejende projektorienteret. Den dansksproglige og faglige udvikling samt behovet for udvidet vejledning tilgodeses ved at kombinere undervisningen med særligt tilrettelagte brobygningsforløb, hvor det faste lærerteam samarbejder med ungdomsuddannelsernes faglærere.

VUC's ungeklasse er for 18-25-årige, som forventes at skulle fortsætte i en erhvervsuddannelse eller i en gymnasial uddannelse. VUC har i samarbejde med Indsatsen oprettet en fagpakke til tosprogede unge, der består af fagene dansk som andetsprog, matematik og engelsk samt valgfagene it og naturfag. I dansk som andetsprog og matematik er der en tolærerordning med en lærer fra VUC og en lærer fra Indsatsen, hvorved det er muligt at tilbyde prøver på to niveauer.

Som det er fremgået, udbydes prøver i forskellige regi. I folkeskolen og i ungdomsskolen udbydes FSA, mens VUC udbyder AVU-prøve trin 1 og 2. Endvidere er der mulighed for at aflægge prøver i sprogcentrets regi. Fra skoleåret 2003/2004 tilbydes de nye danskprøver i et samarbejde mellem ungdomsskolen og sprogcentret.

I den **Erhvervsforberedende undervisning** udvikles elevernes almene forudsætninger i konkrete erfaringer med erhvervsuddannelserne og arbejdsmarkedet. Erhvervsforberedende undervisning anvendes som afklaring i forhold til uddannelse eller erhverv og som videreudvikling af sproglige, faglige og kulturelle kompetencer. Dansk som andetsprog er her både et fag og et redskab.

Erhvervsklassen er for 15-17-årige tosprogede unge, som har behov for at styrke deres dansksproglige og faglige niveau. En tredjedel af undervisningen foregår på ungdomsskolens værkstedsskole, hvor eleverne i løbet af et skoleår præsenteres for forskellige værksteder som fx handel/kontor/reklame, jern/metal, snedker, teknisk tegning og mode/design. Værkstedsundervisningen anvendes som et middel i den dansksproglige og begrebsmæssige udvikling, til forskellige samarbejdsformer og til uddannelses- og erhvervsorientering. Den resterende del af undervisningen består af almene skolefag: dansk som andetsprog, matematik, naturfag, engelsk og samfundsfag.

Praktikklassen er for 18-25-årige tosprogede unge, som ikke p.t. er motiverede for eller i stand til at vælge uddannelse eller erhverv. Undervisningen foregår to dage på skole og tre dage på en arbejdsplads. Indsatsen finder en praktikplads, der så vidt muligt opfylder den unges ønske. Efter besøg på virksomheden udfærdiges en skriftlig aftale, som indeholder en beskrivelse af praktikkens formål og varighed, arbejdstider og navn på skolens og virksomhedens kontaktperson. For at nyttiggøre elevernes forskellige praktikerfaringer bliver der på de to skoledage arbejdet tværfagligt med forskellige arbejdspladskulturer, fagsprog samt emner som arbejdsmiljø, arbejdsmarkedets organisationer mv. Klasselæreren aflægger jævnlige opfølgingsbesøg på virksomheden og fungerer herved som brobyggeren, der analyserer kommunikationen og afdækker og forebygger sproglige og kulturelle misforståelser. Dette er medvirkende til, at både den unge og virksomhedens kontaktperson får redskaber til det fremtidige samarbejde.

Indslusningsklassen TEK11 er for 17-25-årige tosprogede unge, som med støtte vil kunne påbegynde en erhvervsuddannelse. Undervisningen består af særligt tilrettelagte forløb af fem ugers varighed inden for udvalgte grundforløb på teknisk skole. Dansk som andetsprog, matematik og engelsk varetages af en lærer fra Indsatsen og udgør 1/3 af undervisningen. Der arbejdes blandt andet med forforståelse og efterbehandling af værkstedsundervisningen, som varetages af faglærerne på teknisk skole i samarbejde med Indsatsens lærer. Tolærerordningen medvirker også til sproglig og kulturel brobygning mellem faglærerne og de unge.

Samarbejdspartnere

Indsatsen er etableret i et samarbejde mellem Skoleforvaltningen (Ungdomsskolen og PPR) og Socialforvaltningen (Integrationscentret og Ungdomsvejledningen) i Aalborg Kommune og forskellige ungdomsuddannelser. Dette samarbejde er oprettet i erkendelse af, at et bredt og koordineret samarbejde på tværs er nødvendigt for at løfte integrationsopgaven vedrørende tosprogede unge. Indsatsen er organiseret under Aalborg Ungdomsskole med en styregruppe bestående af ledelsesrepræsentanter fra de involverede institutioner, et visitationsteam bestående af skole- og studievejledere fra medvirkende uddannelsesinstitutioner, en visitationsgruppe samt en koordinerende afdelingsleder. Foruden de formelle mødefora og daglige samarbejdsrelationer vedrørende undervisning og øvrige aktiviteter samarbejdes med Aalborg Seminarium om skoleovertagelse og praktik for studerende, med Fritidsforvaltningen og ungdomsskolens almene afdelinger og ungdomshuse om fritids- og kulturelle arrangementer samt med en række virksomheder om praktikordninger, besøg mv.

Udslusning og brobygning

Udslusning til ordinær uddannelse eller arbejde sker i et tæt samarbejde mellem den unge, klasselærer, skolevejleder og eventuelt sagsbehandler/pårørende. Det er afgørende, at overgangen er gennemskuelig og synlig. De unge skal vide, hvor og hvordan de får hjælp.

Udslusning til arbejdsmarkedet sker oftest efter en længerevarende praktik i en virksomhed. Der laves aftaler om fx overgang via kursus på AMU, løntilskud eller fortsat tilbud om fx arbejdsdansk på Sprogcentret. Klasselæreren/skolevejlederen fortsætter opfølgningen ved besøg på virksomheden og personlig kontakt med den unge.

Indslusningsklassen TEK11 er den primære faktor i forhold til udslusning til teknisk skole. TEK11 har løbende ind- og udslusning, og et ophold her varer mellem 10 og 40 uger. Overgangen til ordinært grundforløb sker, når klasselærer og vejleder vurderer, at den unge er sproglig, faglig og social parat blandt andet på baggrund af faktorer som

fremmøde, arbejdsindsats, samarbejdsevne og kvalitet i løsning af de opgaver, der er stillet på værkstedet. Eleven tilbydes individuel støtte i grundforløbet, og når eleven skal finde og begynde i en praktikplads – jævnfør ovenstående vedrørende udslusning til arbejdsmarkedet.

Udslusning til handelsskolen er foregået ved at placere en mindre gruppe tosprogede unge i samme HG1-klasse og tilknytte en lærer fra Indsatsen i et antal lektioner om ugen. Herved opnås en overgang til gavn for alle parter. Indsatsens lærer kan formidle metodiske og interkulturelle redskaber til den modtagende lærergruppe samtidig med, at der med eleverne kan arbejdes med nye strategier vedrørende læring og social omgang.

Ved overgangen og udslusningen til øvrige uddannelser, fx social- og sundhedsuddannelserne, hf, indgangsår til pædagog- eller ingeniørstudier er både klasselærere og skolevejledere vigtige brobyggere. I starten kontaktes både den unge og uddannelsesstedet, og den unge tilbydes studiestøtte. Som en konsekvens af de unges tilbøjelighed til at kontakte den "gamle" klasselærer, skolevejleder eller Indsatsens socialpædagog, hvis de kommer i vanskeligheder, er en del af medarbejdernes arbejdstid defineret som kontakt med udslusede elever.

Succes i integrationsarbejde handler om kvalitet i samarbejdet, det vil sige evne og vilje til dialog mellem afgivende og modtagende institutioner – brobygning mellem "det særlige" og "det ordinære". Mens vi som afgivende institution har ansvar for grundig og faglig formidling af målgruppens forudsætninger og behov, har de modtagende institutioner ansvar for reelt at tilgodese den "nye" målgruppe – *også* når det indebærer ændringer i den pædagogiske praksis i en ungdomsuddannelse eller tilpasninger på en arbejdsplads.

Integrationsarbejdet lykkes, når vi anerkender og respekterer hinandens faglighed og i fællesskab formår at flytte fokus fra "mangler hos de unge" til "udfordringer for institutionen".

“Mit største håb, ønske og drøm er at få en god uddannelse, for når man har en uddannelse, er alting nemmere. For eksempel er det nemmere at søge et job, når der er bevis på, at du har en uddannelse. Så får du mere respekt end den, der ingenting har. Når du ikke har uddannelse, kan du ikke få fast arbejde eller det specielle arbejde, du gerne vil have. Jeg ønsker ikke at leve resten af mit liv med at arbejde forskellige steder eller blive fyret hver gang. Uddannelse det giver en lys fremtid.”

(pige, 15 år, Somalia)

“Min moster hun har været læge. Så sagde hun, dengang jeg skulle til Danmark, så sagde hun, jeg skulle være læge.”

(pige, 15 år, Somalia)

Det er aldrig for sent

“Vi er meget opmærksomme på, at de enkelte elever er i gang med en identitetsmæssig udviklingsproces, der tager tid. Vi prøver at finde en balancegang, hvor vi guider dem ind i dansk kultur under hensyntagen til deres egen kultur og familiære traditioner.”

Risingprojektet

Af undervisere ved projektet Randi Kleist, Tanja Møller og Sisi Buch samt afdelingsleder Claus Voetmann

Risingprojektet på ungdomsskolen i Odense sætter også pædagogikken og undervisningsdifferentieringen i højsæde. Det ses blandt andet i visitationsfasen, hvor der arbejdes med en længere indslusningsfase med henblik på at sikre, at hver enkelt elev får tilbudt en undervisning, der passer til vedkommende. Det ses tillige i arbejdet med pigeidræt, som Risingprojektet har haft stor succes med. Her har det vist sig afgørende at være i stand til at bøje egne regler og normer for at skabe den gensidige respekt, der har været grundlaget for pigernes deltagelse i idrætten. Endvidere står Risingprojektets omsorgsperson centralt i arbejdet med at bistå de unge.

Risingprojektet er nok et af Danmarks ældste undervisnings- og integrationsprojekter for unge flygtninge og indvandrere. Projektet startede i 1989, da det i Odense kommune stod klart, at mange unge faldt i "det uddannelsesmæssige hul" mellem folkeskole og sprogskole.

Rising Ungdomsskole påbegyndte i samarbejde med Dansk Flygtningehjælp, Fyns Amt, Odense kommunes Socialforvaltning, Skoleforvaltning og Ungdomsvejledning et undervisnings- og integrationsforløb, som i første omgang var for unge, uledsagede vietnamesiske bådflygtninge.

Odense kommune valgte dengang at benytte ungdomsskolen som omdrejningspunkt ud fra en betragtning om, at ungdomsskolen havde ungdomspædagogiske erfaringer, erfaring med undervisning i dansk som andetsprog og var vant til at indgå i tværfaglige samarbejdsrelationer. Det er et tydeligt eksempel på, at ungdomsskolelovgivningen

med sin fleksibilitet under kommunalt ansvar kan bruges til at løse presserende opgaver, som ellers falder uden for andre ressortområder.

Det blev gjort for at tage vare på de unge ud fra deres totale livssituation og for at give struktureret andetsprogsundervisning, da dansksprogskompetence alt andet lige er “adgangstegnet” til uddannelse eller arbejdsmarkedstilknytning. Lige så vigtigt var dog at være til stede i en intensiv personlig og uddannelsesmæssig vejledning. Alle medarbejdere i projektet havde og har til opgave at “vejlede” de unge i det, som i OECD-sprog ville hedde “life-skills”, ligesom der var og er særlige vejledere, der tager sig af den mere specifikke vejledning.

“Life-skills” er ikke blot at kunne klare sig, at “overleve”, hvilket jo er en naturlig del af en flygtnings tilværelse i mange henseender. Life-skills er også at kunne nyorientere sig, langsomt at kunne tilegne sig evnen til at perspektivere sit liv, træffe valg og omvalg, at afprøve nye retninger med en tæt opfølgning fra en uddannelsesinstitution med et klart dannelsesansvar. Risingprojektet står således klar til at bistå og vejlede, ikke omklamre.

Risingprojektet optager nu unge fra såvel Odense som fra fynske omegnskommuner. Fra august 2002 valgte Odense kommune at oprette en særlig 10. klasse under ungdomsskolevilkår. Det blev til 10+, hvor unge med anden etnisk baggrund kan visiteres til et 10. klasse-forløb, som kan vare op til to år. 10+ er tæt sammenknyttet med Risingprojektet, så de unge derved oplever et samlet ungdomsmiljø, og medarbejderpotentialer og erfaringer udnyttes optimalt.

Risingprojektets unge har som udgangspunkt de samme kvaler som andre unge, men oven i dette ligger ofte en meget svag skolebaggrund – hvis overhovedet nogen, et mangelfuldt “fællessprog” (dansk), ligesom adskillelses-, krigs- eller torturtraumer ligger tungt oven i bagagen for disse unge. Disse svære traumer medførte, at Risingprojektet tog initiativ til at iværksætte en traumebehandling. Flere af de unge havde symptomer på posttraumatisk stress-syndrom – PTSD, som kan føre til, at de unge har svært ved at fastholde sig selv i et uddannelsesforløb, og det kan give problemer i relation til kammerater, hjemmeliv/fritid mv.

Visitation

Eleverne i Risingprojektet kommer fra flere forskellige kommuner på Fyn, og der er stor forskel på kommunernes forarbejde. Vores målgruppe er unge, nyankomne flygtninge og indvandrere mellem 18 og 25 år. Der kan fra tid til anden optages unge, som er lidt ældre eller lidt yngre, men det drejer sig om ganske få. Endvidere har vi også unge, der har været i Danmark i flere år, men som har været placeret i et folkeskoletilbud, som de unge ikke har haft meget udbytte af, eller de har været på højskole eller i arbejde.

Ved den første samtale med sagsbehandler, afdelingsleder og eventuelt en lærer gør vi den unge opmærksom på, at alle i projektet starter på *Introholdet* uanset tidligere skolegang i hjemlandet og/eller i Danmark. Det er vores erfaring, at det er vigtigt, at den unge forud forstår, at vi anerkender hans/hendes dansk- og skolekundskaber, men skal have mulighed for at finde den mest hensigtsmæssige videreplacering.

Vi oplever, at elever kan fremstå meget skolevante i begyndelsen og så alligevel vise sig at have store vanskeligheder, når vi lærer dem lidt at kende. Ved en længere indslusning gennem Introholdet får vi afværget nogle fejlplaceringer på holdene. Andre er bare så gode – måske endnu bedre – end vi troede.

Elever, der er på vej mod Prøve i Dansk 3, eller mod en 9. klasse afgangsprøve, visiteres direkte til vores Team 2, der selv forestår holdplacering.

Fælles for alle på Introholdet er, at de får mulighed for at finde sig til rette på Risingprojektet og lære elever, lærere og omgivelser at kende.

Når lærerne på Introholdet mener, at de nødvendige forudsætninger er opfyldt, kan testen/visitationen til andet hold gennemføres. Der skal blandt meget andet vises parathed til at indgå i større, sociale sammenhænge samt lyst og forudsætninger til at lære yderligere. Vi arbejder desuden med nogle grundemner på Introholdet, således at vi sikrer os, at kendskab til tid, familie, transport m.m. følger til næste hold.

Når eleven har været igennem visitation/test, placeres vedkommende fra Introholdet ud på et hold, der passer til vedkommendes dansk- og indlæringsforudsætninger.

Testen

Testeren/læreren fra Introholdet har forud for testen vurderet, hvilket niveau eleven skal testes på, og hvilke områder der skal testes. Der benyttes flere forskellige materialer fx Visitationsmaterialet, Evalueringsmaterialet fra Integrationsministeriet "På vej mod waystage" og ideer fra "Skal vi Danske Test". Derudover benytter testeren spørgsmål fra Quiz-materialer. Hovedvægten er lagt på at finde elevens stærke og svage sider i dansk samt elevens arbejdsstrategier. Testen giver os et bredt billede af den unge, og det bliver nemmere at holdplacere. Testen giver samtidig den unge et realistisk billede af eget niveau, og det bliver nemmere at acceptere holdplaceringen.

På holdet observerer lærerne den nye elev sammen med kammeraterne. Her vurderer lærerne, hvordan eleven går til arbejdet på holdet og elevens samspil med både lærere og holdkammerater.

Testerens udfærdiger en rapport, der har til formål at give et klart billede af den unge til gavn for de nye lærere, som får mulighed for at tilrettelægge undervisningen ud fra de styrkesider og de specifikke problemer, den unge måtte have.

Dyslektikere

Ideen med introhold er også at opdage dysleksi eller andre handicap. Testerens/introlæreren kan få henvist unge fra andre hold til en test for eksempelvis dysleksi. Når vi har klarhed over problemet, kan vi henvise til den rette undervisning og dermed yde den bedst mulige hjælp.

Foreløbige erfaringer

Vi har arbejdet med Introholdet siden januar 2003, og der har da været frustrationer over de store niveauudsving og ikke mindst over den stadige strøm af nye elever. Vi skal hele tiden være parate til at mærke sammensætningen på holdet og reagere derudfra. Men det, der umiddelbart kan virke forvirrende og håbløst, kan vendes til noget positivt. Eleverne på Introholdet deltager nu aktivt med at hjælpe nye elever til rette. Vi planlægger, at "gamle elever" kan overtage en del af introduktionsfasen, og ved indførelsen af en fast procedure forventer vi at skabe bevidsthed om, at det er vigtigt, at vi alle tager hånd om hinanden.

Vi har lært, at det er vigtigt, at lærerne har stor indflydelse på, hvornår eleven kan begynde i Risingprojektet, således at lærerne kan føle sig parate og planlægge aktiviteter, der tager hensyn til både nye og gamle elever.

Pædagogiske overvejelser i tilrettelæggelsen af undervisningen på Introholdet

Elevgruppen har spredt sig fra analfabeter fra Libanon og Thailand til en engelsktalende gymnasiepige fra Gambia. Betingelsen for at have et godt Introhold og tilfredsstillende arbejdsdage er, at vi differentierer med både materialer, pædagogik og undervisning, og blækspruttearmene bliver da også længere og længere. Vi forsøger at få Introholdet til at bestå af "hold" – altså at skabe grupper af elever, der kan følges ad med hensyn til materialer og progression for derigennem at skabe gruppeånd og udnytte synergien. Vi oplever, at eleverne viser gode evner til at hjælpe hinanden i stedet for at sidde og "holde på" eget arbejde.

Til hjælp har vi fire computere på holdet, og eleverne har mulighed for at sætte sig der og arbejde med danskprogrammer, når læreren er optaget hos en anden elev. Formålet med disse computere er selvfølgelig, at eleven har en anderledes vej til at lære dansk, men i høj grad også at vænne eleven til at tage egne beslutninger og være aktiv i forhold til egen læring.

Vi arbejder med at udvikle elevernes sproglige bevidsthed ved at styrke deres lyst til at gå på opdagelse i både form og indhold. Lærers engagement og parathed til at smage, fjolle og “hoppe” ord og stavelser, hvis det er nødvendigt, smitter, og vi møder sjældent uvilje til at sige mærkelige lyde eller underlige ord.

Fælles undervisning er stadig en vigtig del af hverdagen. Historier i forhold til billedmateriale er et godt materiale at være sammen om, og eleverne bidrager på hvert deres niveau. Fællesoplevelser med elevbilleder taget med digitalkamera og printet ud udgør et godt materiale til fællesfølelse og -undervisning. Emner som fx familie og bolig kan ligeledes forstås og arbejdes med af alle. Fælles er også stemningen og “grinet”. Der skal ikke mange ord i ordforråds-kammeret til at forstå sjov og glæde. Fælles er desuden svømning, idræt og andre “ud af holdet”-oplevelser.

Vi er meget opmærksomme på, at vores elevgruppe spænder vidt. En analfabet fra en lille landsby har et helt anderledes undervisningsbehov end den skolevante gymnasie-pige fra et større bysamfund. Eleven med gode skoleforudsætninger vil typisk hurtigt tilegne sig sprog og forståelse for det omliggende samfund. Denne unge er ofte presset af forældre til at løbe hurtigt gennem Risingprojektet for at videreudanne sig. Vi mener dog, at det er vigtigt, at alle unge oplever ungdommens sus og får ungeoplevelser ind under huden. Og ind imellem bliver vores funktion paradoksalt nok tilsyneladende at slå bremsen i. Vores erfaring er, at den unge bliver gladere og mere helstøbt i sin adfærd, og på længere sigt har denne unge langt bedre muligheder for at blive i uddannelses-systemet.

Vi er dansklærere med stort D, så vi finder det vigtigt, at vores elever bliver dygtige og korrekte til dansk, men vi mener, at sproget skal ønskes, mærkes, smages og leges med, således at der opstår et forhold mellem elev og sprog.

Den stærke debat om læsning og læseindlæring, forudgående læseforberedende aktiviteter og sproglig bevidsthed har sat sine spor i materialeudvalget til dansk som andetsprog, således at det er blevet langt sjovere at finde på og langt nemmere at supplere de færdige materialer med egne og omvendt.

Fokus på pigeidræt

For at sætte fokus på pigeidræt blev der i foråret 2002 ansat to kvindelige undervisere. Den ene er en ung lærer med idræt som linjefag og aktiv idrætsudøver i fritiden. Den anden er en midaldrende sundhedsplejerske med mangeårig erfaring i flygtninge- og indvandrerarbejdet og friluftsmenneske.

Vores umiddelbare indtryk var dengang, at pigerne overhovedet ikke ville deltage i idræt. De var trætte, havde ondt i hele kroppen, var initiativløse og stod som "naglet" til væggen, når vi skulle lave noget. Mange af dem virkede forkrampede og triste, og med deres livshistorier i tankerne, hvor mange havde store, traumatiske oplevelser bag sig, valgte vi meget bevidst at bruge motion til at give velvære.

Vi begyndte med at lade pigerne få en oplevelse af, at bevægelse er dejligt. Vi gik ture i naturen, lavede aerobic til musik, spillede bold udendørs og fik dem til at blive opmærksomme på, hvor glade de var, når de havde bevæget sig.

I eftersommeren blev der arrangeret en kanotur på Odense Å. Til stor overraskelse deltog alle pigerne uden diskussion. Kort tid efter tog vi til Langesøskoven, hvor pigerne prøvede forhindringsbane på jorden og i ti meter høje trætoppe under kyndig vejledning af en mandlig instruktør, uden at det gav problemer.

Med tankerne på, at der i Koranen står, at du skal lære din søn og datter at ride, skyde og svømme, fik vi mulighed for at tilbyde svømmeundervisning en gang om ugen i en offentlig svømmehal med både mandlige og kvindelige ansatte. I begyndelsen var der kun få piger i vandet. Det var obligatorisk at tage med i svømmehallen for blot at se på og derved få afdramatiseret svømningen. Vi har i hele forløbet været bevidste om, at vi som personer skulle være rollemodeller og har derfor aktivt deltaget på lige fod med pigerne. Manglende badetøj var ingen undskyldning, da vi anskaffede badedragter og håndklæder "second hand". I dag har vi stort set alle piger i vandet, og resten er begyndt at vove sig ind i saunaen til en afslappende pigesnak, hvor de får en oplevelse af velvære.

Vi er meget opmærksomme på, at de enkelte elever er i gang med en identitetsmæssig udviklingsproces, der tager tid. Vi prøver at finde en balancegang, hvor vi guider dem ind i dansk kultur under hensyntagen til deres egen kultur og familiære traditioner.

Med disse positive oplevelser havde vi lyst til at give dem et indblik i de fritidsmuligheder, som findes i Danmark. Vores håb var, at de kunne lære nogle danske unge at kende og få en meningsfuld fritid.

Projekt “Ud i foreningerne – ind i kulturen” – et samarbejde med DGI Odense

I foråret 2003 fik vi etableret et samarbejde med DGI. Vi havde en idrætsdag, hvor drenge og piger fik mulighed for at afprøve forskellige idrætsgrene. Herefter har eleverne i de obligatoriske idrætstimer fået mulighed for i længere perioder at afprøve flere idrætsgrene med instruktører fra diverse klubber. Eksempelvis havde vi i otte uger lagt undervisningen i et motionscenter, da mange af eleverne havde ønsket denne aktivitet. De piger, som brugte tørklæde, trænede alene med en kvindelig instruktør i et separat lokale. Det var nødvendigt, da vores mål var, at de deltog og fik en positiv oplevelse.

Med respekt for forskellige kulturer har vi via en dialog fundet en balance mellem disse. Den nyuddannede idrætslærer har måttet erkende, at de firkantede idealer om, “at alle går i bad og har idrætstøj med”, og at piger og drenge er sammen, ikke kan gennemføres, hvis målet er positive oplevelser med bevægelse. Både vi og de unge skal turde give slip på vores traditionelle værdier og sammen forhandle os frem til en acceptabel løsning i gensidig respekt.

Med økonomisk hjælp fra DGI er det blevet muligt at hjælpe eleverne i gang med en selvvalgt idrætsaktivitet. Vi følger konkret de unge ud i klubberne og kan støtte dem med kontingent og idrætsudstyr. Nogle har behov for meget støtte, mens andre ikke ønsker så meget. Vores fornemste opgave er at fastholde de unge og være forbindelsesled mellem foreninger og familie for at forebygge frafald og fremme integrationen.

De foreninger, vi samarbejder med, har fra starten været meget positivt indstillet på at få de unge integreret i deres klubber for på sigt at få uddannet nydanskere som instruktører. De kan forhåbentlig blive forbilleder for andre unge nydanskere. Denne imødekommenhed har været utrolig gavnlig for de unge.

Arbejdet som "omsorgsperson"

I Risingprojektet har vi elever fra store dele af Fyn. De elever, som kommer fra Odense kommune, har deres to fuldtidsansatte sagsbehandlere fysisk placeret ved Risingprojektet. Cirka en femtedel af eleverne kommer fra andre kommuner og har deres sagsbehandlere i hjemkommunen.

I foråret 2002 blev der ansat en underviser i en kombineret stilling som underviser og omsorgsperson og med specielt ansvar for samarbejdet om de unge, som bor uden for Odense. Hovedsigtet med omsorgspersonen er at støtte de enkelte unge så meget, som der måtte være behov for, således at de får mulighed for at skabe sig et godt liv i Danmark.

Som underviser og omsorgsperson er der daglig kontakt, hvilket gør det muligt at skabe gode relationer til den enkelte elev samtidig med, at de unge kan følges tæt.

Ved indskrivningen af nye elever fra andre kommuner end Odense deltager omsorgspersonen og får her ofte lejlighed til at hilse på den unge og dennes familie samt sagsbehandler, således at alle er klar over, hvem der skal samarbejde.

Efter at den unge er startet på skolen, arrangeres et hjemmebesøg, hvis den unge ønsker det, og hvor omsorgspersonen, en tolk og en lærer deltager. Der tales om hverdagen i skolen og fremtidsønsker, og ikke mindst bedes den unge fortælle sin livshistorie, dels for at give indsigt i, hvad vedkommende har bag sig, dels også som hjælp til at se fremad.

Arbejdet som omsorgsperson er mangesidigt. Det kan være rådgivning i forbindelse med køb af buskort og køreplaner, hjælp til bestilling af tid hos læge eller tandlæge, at

ledsage til politi for forlængelse af opholdstilladelse, åbning af bankkonto, hvordan man får et dankort, indmeldelse i en idrætsforening osv. Alt sammen opgaver, som danske forældre i reglen ville hjælpe deres børn og unge med.

Derudover hjælpes den unge til at få styr på økonomien. Hos sagsbehandlerne søges der eksempelvis om økonomisk hjælp til større tandlægearbejder, idet alle de unge er på konthjælp. Boligen skal være passende, og planlægningen af fremtidig uddannelse eller arbejde skal på plads for at skabe tryghed for fremtiden. Den unge ledsages til andre uddannelsesinstitutioner for studievejledning, indskrivning, ansøgning af SU, fritidsarbejde m.m., såfremt det ønskes. Alt sammen i samarbejde med den pågældende sagsbehandler.

Hvis der i hverdagen ses tegn på manglende indlæringsevne, mistrivsel, fysisk eller psykisk sygdom, bliver der i samarbejde med den unge etableret kontakt til respektive behandlere så som læger, psykologer, fysioterapeuter eller andre hjælpepersoner som fx advokater, politi eller psykiatriske støttekontaktpersoner og ikke mindst den unges sagsbehandler. Til tider kan det være en lang proces, idet det ofte viser sig, at der ligger store, personlige lidelser bag, som den unge ikke umiddelbart kan se sammenhængen i, i relation til den nuværende situation. Det kan for eksempel være børnemishandling, tortur, voldsomme krigstraumer eller psykisk sygdom.

I situationer, hvor det vurderes, at den unge har brug for professionel hjælp, men ikke umiddelbart er parat til at tage imod denne, arbejdes der meget bevidst i hverdagen på, at den unge kan få hjælp, og at det ikke nødvendigvis bringer skam over familien. Som regel lykkes det, og ofte bliver resten af familien inddraget i forståelsen af den unges problemer, således at de også kan støtte på hjemmefronten. For at hjælpe den unge optimalt er der her ofte tale om et meget langvarigt, tæt, tværfagligt samarbejde med mange professionelle, og hvor den unge ledsages i de ofte svære situationer.

For at sikre, at de elever, der stopper på skolen, stadig har nogle kendte mennesker til at støtte, holdes der kontakt med den enkelte, således at der kan hjælpes med justeringer, såfremt der er behov herfor i uddannelses- eller arbejdsmæssigt øjemed. Det kan være overvældende at begynde et nyt sted, hvor hjælpen måske ikke er så nær, eller hvor familien ikke kan støtte.

“En på 20 har måske mest ud af at blive undervist med de voksne, mens en anden elev på 20 ikke får optimalt udbytte af at blive undervist og gå på samme skole som ‘forældre og onkler’.”

Det er aldrig for sent

“De bløde værdier og den brede faglighed er flydende størrelser. I den forbindelse er der behov for en overordnet målsætning for ungdomsskolens integrationsarbejde.”

Hvad kan vi lære af det – og hvad så?

Af Udviklingschef Gitte Miller Balslev, US-centret

De foregående bidrag fra forskellige ungdomsskoler viser, at en del kommuner allerede længe har gjort et stort arbejde for de sent ankomne unge, siden kommunerne den 1. januar 1999 overtog integrationsopgaven.

I dag overlader kommunerne udførelsen af bestemte opgaver i integrationsarbejdet til organisationer, foreninger og uddannelsesinstitutioner – blandt andet ungdomsskolen. Som det fremgår af publikationens artikler, indgår ungdomsskolen i integrationsarbejdet med helhedsorienterede og samarbejdsbaserede indsatser over for unge etniske minoriteter.

Med den ændring af integrationsloven og danskundervisningsloven (lov nr. 1043 af 17. december 2002), der trådte i kraft i januar 2003, blev ungdomsskolens aktiviteter udvidet til også at kunne omfatte undervisning i dansk som andetsprog for udlændinge i aldersgruppen 18 til 25 år, hvis kommunalbestyrelsen beslutter dette. Det vil sige, at kommunerne nu frit kan vælge, at unge tosprogede mellem 18 og 25 år kan modtage undervisning i dansk som andetsprog i ungdomsskolen. Det er naturligt, at en sådan aktivitet lægges i ungdomsskolen, idet forudsætningerne for, at integrationsopgaven lykkes, ofte vil være, at undervisningen foregår i de ungemiljøer, hvor unge færdes og i kraft af miljøet føler et naturligt tilhørsforhold til.

Faglighed i et helhedsperspektiv

Beskrivelserne af undervisningsforløb i nærværende publikation viser mangfoldighed på detaljeniveau, men lighed på generelt niveau i forhold til opgaven i forbindelse med de tosprogede unge, som den løses i ungdomsskolen i dag. Et fællestræk er, at der ikke udelukkende sættes på snæver faglig kvalificering, men også på den brede faglighed, der sigter mod at opbygge unges livsfærdigheder – “Life-skills” – og dermed formidle en grundlæggende kvalificering til fremtiden ved at (gen)etablere selvtilliden, den kollektive ansvarlighed, troen på fremtiden og evnen til selv at styre den – det vil sige faglighed i et helhedsperspektiv bestående af en passende blanding af faglige, personlige og sociale kompetencer. Dette fokus på det hele menneske i ungdomsskolens måde at møde de unge på, “der hvor de står”, er en væsentlig ballast i de undervisningstilbud for tosprogede, der allerede eksisterer. Det vil sige netop en evne til ikke at klientgøre de unge tosprogede (se også delrapporten “Erfaringer med integration i ungdomsskolen”).

En overordnet målsætning

De bløde værdier og den brede faglighed er flydende størrelser. I den forbindelse er der behov for en overordnet målsætning for ungdomsskolens integrationsarbejde. Er det målet, at de unge tosprogede bliver mere danske hurtigere? Er det udelukkende målet at få flere unge i uddannelse og arbejde? Er målene de samme i et storbymiljø som i et landsbymiljø? Hvad er i det hele taget vægtningen mellem de “bløde” og de “hårde” mål? Disse er blot få af de mange spørgsmål, der fremover bør tages stilling til i en decideret målsætning for ungdomsskolens arbejde med de unge tosprogede.

Visioner og strategier for bedre integration

Med den nye lovgivning er ungdomsskolen igen aktivt indtænkt i forhold til en specifik samfundsopgave. Og som det ses i publikationens artikler, er ungdomsskolen parat til at gøre en yderligere målrettet og nytænkende indsats i forhold til undervisning af de unge tosprogede, og dermed at leve op til regeringens vision og strategier for bedre integration.

Allerede på nuværende tidspunkt er undervisning af tosprogede unge i ungdomsskolen med til at understøtte dele af regeringens tre strategier for bedre integration (Regeringens vision og strategier for bedre integration, juni 2003):

1. Første strategi: Indsats for at sikre et sammenhængende og åbent demokratisk samfund

Gennem undervisning i danske samfunds- og kulturforhold samt arbejde med elevdemokrati er ungdomsskolens tilbud til tosprogede med til at sikre et sammenhængende og åbent demokratisk samfund.

I forhold til regeringens anbefalinger om et udvidet forældresamarbejde, er ungdomsskolens undervisningstilbud til tosprogede unge allerede godt i gang.

I forhold til anbefalingerne om at styrke de tosprogedes idrætsdeltagelse er ungdomsskolernes tilbud til tosprogede også godt på vej. Tilbudene bidrager desuden til at styrke indsatsen for, at udlændinge deltager i det organiserede fritids- og foreningsliv ved et aktivt samarbejde med de frivillige foreninger og organisationer.

2. Anden strategi: Indsats for at sikre, at personer med anden etnisk baggrund end dansk klarer sig bedre i uddannelsessystemet

I denne forbindelse er undervisningstilbudenes aktive efterværn, forældresamarbejde og mentorordninger vigtige faktorer dels i forhold til at sikre, at de unge tosprogede klarer sig i videre uddannelse, dels i forhold til at sikre rammer for mere fleksible overgange til erhvervsuddannelserne.

3. Tredje strategi: Indsats for at flere udlændinge kan komme i arbejde

Gennem blandt andet praktikophold, erhvervsforberedende undervisning, brobygningsforløb og grundig vejledning er ungdomsskolens undervisningsforløb med til at hjælpe de unge tosprogede ind på arbejdsmarkedet.

Desuden er det, siden integrationsloven trådte i kraft i 1999, blevet nemmere for kommunerne at samarbejde indbyrdes om integrationsindsatsen. Dermed er der skabt grundlag for, at indsatsen i højere grad kan erhvervsrettes og specialiseres. Dette er Multiskolen, Hedensted og Juelsminde et fint eksempel på. Her samarbejder de to mindre landkommuner om et fælles tilbud til unge tosprogede med særlig vægt på det erhvervsrettede aspekt.

At ungdomsskolerne på nuværende tidspunkt lever op til dele af regeringens vision og strategi for bedre integration, er dog ikke ensbetydende med, at det ikke kan gøres bedre – der skal naturligvis løbende udvikling til.

Den videre udvikling

Nogle ungdomsskoler har i adskillige år løst en undervisnings- og integrationsopgave i forhold til de tosprogede unge i alderen 14-18 år. Alligevel er det en ny og spændende udfordring, der nu sættes på dagsordenen med udvidelsen af målgruppen. I den forbindelse skal der her nævnes to vigtige perspektiver for den videre udvikling, for det første en styrket vejledningsindsats og for det andet en sikring af, at personalet er kvalificeret til opgaven.

1. Styrket vejledningsindsats – tutorordning

Mange elever med anden etnisk baggrund lever i et krydsfelt mellem to kulturer, der oftest er meget forskellige fra hinanden. Deres kulturelle bagage er i de fleste tilfælde i skarp modsætning til den mere individ-orienterede livsanskuelse, som er kendetegnende for det danske samfund, herunder i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, og deres netværk i det danske samfund er sparsomt.

Ungdomsskolernes erfaring er, at det normalt varer fire – syv år for de unge tosprogede at tilegne sig dansk kundskaber på et niveau, der sætter dem i stand til at indgå i det ordinære ungdomsuddannelses tilbud. Det betyder, at ungdomsskolen ikke altid har mulighed for følge de unge “til dørs” i deres udvikling. Derfor er en styrket vejledningsindsats fx gennem en tutorordning et af de centrale områder for videre udvikling

af ungdomsskolernes aktiviteter til de unge tosprogede. En tutorordning med tilknytning til ungdomsskolens undervisningstilbud for tosprogede, der kunne give den nødvendige individuelle og differentierede støtte. Samtidig vil et tilbud om lektiehjælp og eventuel prøveforberedende enkeltfagsundervisning kunne støtte den faglige udvikling hos de unge.

At tale med en troværdig voksen

Tutorordningen kan desuden være med til at kompensere for manglen på netværk. Det er vigtigt, at den unge kan tale med en troværdig voksen under mere "private" forhold – en voksen, der på den ene side ikke er en del af systemet, og som på den anden side har tæt kontakt til det etablerede vejledningssystem. I de større kommuner kan det derfor være fordelagtigt, at ungdomsskoler får mulighed for i en nærmere fastsat periode at tilknytte en tutor, som kan stå til rådighed for denne gruppe unge under, mellem og efter uddannelserne. Det sociale, kulturelle og uddannelsesmæssige krydsfelt kan på den måde blive en tand mere overskueligt i kraft af et styrket tilbud om støtte og samtale.

2. Kvalificering af lærerne

Et andet centralt område i forhold til udviklingen er videre kvalificering af lærerkræfterne i ungdomsskolen, så den nye målgruppes behov såvel som de metodiske, pædagogiske og faglige aspekter i faget dansk som andetsprog imødekommes. Som det ses i artiklerne, stilles der store krav til underviserne. I lyset af den nye lovgivning er der på nuværende tidspunkt især brug for målrettede tilbud om opkvalificering af lærere, hvad angår undervisning i dansk som andetsprog i dansk og andre fag.

Hvad angår undervisningen af de 18-25-årige, kræver den nye lovgivning, at underviserne har en egentlig kompetencegivende uddannelse "Uddannelse til underviser i dansk som andetsprog for voksne", hvilket ikke er tilfældet, når det gælder undervisning af de 14-18-årige. Der er imidlertid andre længerevarende efter- og videreuddannelsesmuligheder, som retter sig mod denne målgruppe nemlig:

- Pædagogiske diplomuddannelser i henholdsvis "Dansk som andetsprog" og "Flerkulturel pædagogik".

- Linjefaget “Dansk som andetsprog”, der som en forsøgsordning er oprettet på flere seminarier.
- “Den grundlæggende uddannelse i undervisning af tosprogede elever”. Et 240 timers modulopbygget efteruddannelsestilbud som udbydes på flere CVU’er.

Derudover kan man forestille sig korterevarende, opkvalificerende tilbud, der både retter sig mod den brede faglighed, det vil sige lærernes evner til at give de unge de nødvendige realkompetencer for at kunne begå sig i det danske samfund, og mod en ungdomspædagogisk tilgang til undervisning i dansk som andetsprog med folkeskolens afgangsprøve som mål.

I forhold til det videre arbejde med de unge tosprogede i ungdomsskolen er der dels behov for en målsætning for ungdomsskolens integrationsarbejde, dels behov for at styrke vejledningsindsatsen fx i form af en tutorordning og dels behov for videre kvalificering af medarbejderne i dansk som andetsprog, hvor helhedsperspektivet indtænkes i en bredt funderet faglighed i forbindelse med faget. Dansk som andetsprog er ikke noget, “der går over”. Det er et vilkår, som vil følge den tosprogede resten af livet, og det må uddannelsesverdenen tage højde for.

Som det fremgår af artiklerne i denne publikation har ungdomsskolen potentialet til at løfte dette samfunds bærende arbejde. Og ungdomsskolen har tradition for tværfaglig opgaveløsning med det rette element af ildhu, engagement og faglighed. Ungdomsskolen er en skoleform med et klart dannelsesansvar, fokus på det hele menneske og plads til forskellighed.

Kilder

Balslev, Gitte Miller: Delrapporten "Erfaringer med integration i ungdomsskolen" i: Pilotundersøgelse af heltidsundervisningen i den kommunale ungdomsskole (§33.3-undervisning). 2002

Regeringens vision og strategier for bedre integration. Regeringen. Juni 2003

Tosprogethed. Temanummer af Sprog og Integration, nr. 3, uc2, oktober 2002

“Med den nye lovgivning er ungdomsskolen igen aktivt indtænkt i forhold til en specifik samfundsopgave.”

Det er aldrig for sent

Litteratur

Dansk som andetsprog

Alver, Vigdis og Lauhag Vigdis: *Alfabetisering – merr enn å lære bogstavene*, Novus, 1999

Andetsprogpædagogik. Du er vel nok heldig, at du har to sprog, Ufe-Tema 2001, udgivet af ufe-nyt

Carlsen, Benny Bang: *Vision og virkelighed – andetsprogsdidaktik i skolen*, Gyldendal, 2001

Danskundervisning og aktivering i samspil, Uddannelsesstyrelsen, Undervisningsministeriet, 2000

Fleksible læringsmiljøer i andetsprogsundervisningen – en antologi, Uddannelsesstyrelsen, Undervisningsministeriet, 2001

Frederiksen, Pernille Rosberg og Stine Kragholm Knudsen: *Skriv! – procesorienteret skrivning i dansk som andetsprog*, Akademisk Forlag, 2000

Fælles mål – Dansk som andetsprog, Uddannelsesstyrelsen, Undervisningsministeriet, <http://www.faellesmaal.uvm.dk/>

Holm, Lars og Helle Pia Laursen: *Andetsprogsdidaktik*, Dansk lærerforening, 2000

Holmen, Anne og Karen Lund (red.): *Studier i dansk som andetsprog*, Akademisk Forlag, 1999

Intern evaluering i andetsprogsundervisningen – en antologi, Uddannelsesstyrelsen, Undervisningsministeriet, 2001

Hvenekilde, Anne m.fl.: *Alfa og omega. Om alfabetiseringsundervisning for voksne sproglige minoriteter*, Novus, 1996

Materialer til dansk som andetsprog, Katalog, Stout 2004, Specialpædagogisk Forlag

Steensig, Jakob: *Sprog i Danmark og i verden – forskelle og ligheder blandt verdens sprog*, i Dansk sproglære, Dansk lærerforening, 1996

Temahæfte 4: Utilpassede unge tosprogede og danskundervisning, udgivet af HLFU – Heltidslærerforeningen i ungdomsskolen, marts 2002

Undervisning i andetsproglæsning og -skrivning. Uddannelsesstyrelsen, Undervisningsministeriet, 2001

Dansk som andetsprog i fagene

Andetsprogsdimensionen i fagene. Faglærere er også sproglærere. Ufe-Tema 2004, udgivet af ufe-nyt

Fokus på fag. Temanummer af Sprog og Integration, nr. 4, uc2, december 2001

Laursen, Helle Pia (red.): *Dansk som andetsprog i fagene*. Findes på www.tosprogede.kk.dk

Matematik for voksne udlændinge, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2004

Wallengren, Gudrun og Viggo Bank Jensen: *Natur/teknik og tosprogede elever*. Findes på www.uc2.dk

Interkulturel kommunikation og pædagogik

Horst, Christian (red.): *Interkulturel pædagogik. Flere sprog – et problem eller ressource?*, Kroghs Forlag, 2003

Interkulturalitet. Temanummer af Sprog og Integration, nr. 2, uc2, juni 2003

Jensen, Iben: *Interkulturel kommunikation i komplekse samfund*, Roskilde Universitetsforlag, 1998

Jensen, Iben: *Kulturel kompetence*, i Det Nationale Kompetenceregnskab 2002, findes på www.uvm.dk eller direkte på <http://nkr.dk>

Khader, Naser: *Ære og skam. Det islamiske familie- og livsmønster i Danmark og Mellemøsten*, Borgen, 2003

Værdier – Holdninger – Interkulturel undervisning, Ufe-Tema 2002, udgivet af ufe-nyt

Ærsøe, Lotte (ansv. red.): *Skolen i Verden. Udvikling af interkulturel kompetence*, ICTT, 2004

Vejledning af tosprogede unge

Jakobsen, Karin og Per S. Søndergaard: *Multikulturel vejledning*, Uddannelsesstyrelsen, Undervisningsministeriet, 2002

Kofoed, Jette: *Med tvivlen som retning*, Dansk Flygtningehjælp, 1997

Paulsen, Lise Galal og Ehab Galal: *Goddag mand – økseskaft. Samtale gennem tolk*, Mellemlfolkeligt Samvirke, 1999

Vejledning. Temanummer af Sprog og Integration, nr. 1, uc2, april 2003

Om sent ankomne tosprogede unge

Erfaringer fra forsøg med undervisning af unge flygtninge og indvandrere. Udarbejdet for Undervisningsministeriet af Esbjerg Handelsskole og Niels Brock Copenhagen Business College, marts 2004, us.uvm.dk/erhverv/integration

Evaluering af forsøget med undervisningstilbud af 1 til 3 års varighed til 16-25-årige flygtninge og indvandrere. Evalueringsrapport ved Rambøll Management, Undervisningsministeriet, januar 2004, us.uvm.dk/erhverv/integration

Undervisning af 16-25-årige flygtninge og indvandrere – en undersøgelse af særlige tilbud, UVI og uc2, 1999

Om flygtninge og traumer

Herman, Judith Lewis: *I voldens kølvand: psykiske traumer og deres heling*, Hans Reitzel, 1995

Jacobsen, Lone og Knud Smidt-Nielsen: *Torturoverlever – traume og rehabilitering*, IRCT, 1996

Lauritzen, Marianne og Stinne Marie Nørregaard (red.): *Når det almindelige bliver ualmindeligt vigtigt – en bog om børn og traumer*, Specialpædagogisk Forlag, 2002

Svensden, Grethe: *Traumatiserede flygtninge og socialt arbejde*, Dansk Flygtningehjælp, 2001

Temahæfte - Traumatiserede unge tosprogede, udgivet af HLFU – Heltidslærerforeningen i ungdomsskolen, marts 2002

Udlændinge med særlige undervisningsbehov – en antologi, (red. Karina Kleivan, Jette Skadhauge og Peter Villads Vedel), udgivet af Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2002

Tidsskrifter

Sprog og Integration, udgives af uc2, Videncenter om tosprogethed og interkulturalitet i CVU København og Nordsjælland. www.uc2.dk

Sprogforum: Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik, udgives af Danmarks Pædagogiske Bibliotek. www.dpb.dpu.dk/infodok/sprogforum

Ufe-nyt, udgives af Undervisere for tosprogede elever. www.ufe.dk

Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie

I denne serie udsender Uddannelsesstyrelsen publikationer om generelle eller mere specifikke aktuelle emner.

Formålet er at skabe debat og inspirere til udvikling i uddannelserne.

I 2003 og 2004 er følgende udkommet eller under udgivelse i serien:

2003:

- Nr. 1-2003: Fremtidens danskfag – en diskussion af danskfaglighed og et bud på dens fremtid (UVM 6-289) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 2-2003: Oversigt over dansksystemet – kortlægning af danskfaget i alle uddannelsesniveauer (UVM 6-290) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 3-2003: Rapport fra Udvalg om fornyelse af vekselluddannelsesprincippet mv. for visse tekniske erhvervsuddannelser (Internetpublikation) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 4-2003: Skolens rummelighed – fra idé til handling (UVM 5-429) (Grundskolen)
- Nr. 5-2003: Fremtidens sprogfag – vinduer mod en større verden. Fremmedsprog i Danmark – hvorfor og hvordan? (UVM 6-291) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 6-2003: Læring på jobbet – strategier og systematik, ideer og metoder (UVM 7-359) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 7-2003: Fremtidens naturfaglige uddannelser. Naturfag for alle – vision og oplæg til strategi (UVM 6-292) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 8-2003: Inspiration til fremtidens naturfaglige uddannelser. En antologi (UVM 6-293) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 9-2003: Forbundne kar og Åbne sind. Arbejdsmarkedsuddannelsernes bidrag til innovative virksomhedsudviklinger belyst ud fra erfaringer fra den nordjyske elektronikbranche (Internetpublikation) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 10-2003: Opdatering af evaluering af Unge-TAMU (Internetpublikation) (Arbejdsmarkedsuddannelser)
- Nr. 11-2003: Inspiration til bedre integration i folkeskolen (UVM 5-428) (Grundskolen)

2004:

- Nr. 1-2004: Forskellighed som ressource – undervisning i det flerkulturelle læringsrum – i de gymnasiale uddannelser og avu (Internetpublikation) (Gymnasiale uddannelser og avu)
- Nr. 2-2004: Fremtidens uddannelser. Den ny faglighed og dens forudsætninger (UVM 6-294) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 3-2004: Bæredygtig udvikling – uddannelse (UVM 12-101) (Uddannelsesområderne)
- Nr. 4-2004: Elevplan i praksis – erfaringer og perspektiver (UVM 7-362) (Erhvervsfaglige uddannelser)
- Nr. 5-2004: OECD-rapport om grundskolen i Danmark – 2004 (UVM 5-453) (Grundskolen)
- Nr. 6-2004: Det er aldrig for sent – om undervisning af unge sent ankomne i ungdomsskolen (UVM 5-454) (Ungdomsskolen)

Publikationerne kan købes hos Undervisningsministeriets forlag eller hos boghandlere. Visse publikationer er trykt i meget begrænset oplag og kan derfor kun rekvireres i ganske særlige tilfælde mod betaling af et ekspeditionsgebyr.

På UVM's websted – på adressen: <http://www.uvm.dk/katindek.htm> – findes en oversigt over hæfter i Uddannelsesstyrelsens publikationsserier udgivet i 1999, 2000, 2001, 2002 og 2003

Det er aldrig for sent er en artikelsamling om undervisning af unge sent ankomne i ungdomsskolen.

Ungdomsskoletilbuddet har i en årrække blandt andet omfattet særlig tilrettelagt undervisning for unge indvandrere i dansk sprog, dansk kultur og danske samfundsforhold for unge mellem 14 og 18 år.

Med en ændring af ungdomsskolelovgivningen fik ungdomsskolerne mulighed for at tilbyde undervisning i dansk for udlændinge mellem 18 og 25 år, hvis kommunalbestyrelsen beslutter dette.

Med artikelsamlingen ønsker Undervisningsministeriet at videregive en række erfaringer fra det hidtidige arbejde med undervisning af sent ankomne unge i ungdomsskolen samt at give inspiration til arbejdet fremover.

Erfaringerne er indsamlet i syv forskellige kommuner, og der gives eksempler på givtige tværkommunale samarbejder.

